

Salg av barn

Norges forpliktelse til å forby salg av barn etter valgfri protokoll til barnekonvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi

Kandidatnummer: 657

Leveringsfrist: 25. april 2015

Antall ord: 17886

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Bakgrunn og aktualitet	1
1.3	Barnekonvensjonen	2
1.3.1	Kort om barnekonvensjonen og dens tilleggsprotokoller	2
1.3.2	Tilsyn og overvåkning	3
1.3.3	Nærmere om valgfri protokoll til barnekonvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi.....	4
1.4	Avgrensninger	5
1.5	Fremstillingen videre.....	5
2	RETTSKILDER OG METODE	6
2.1	Internasjonale rettskilder	6
2.2	Nasjonale rettskilder.....	8
3	HVILKE HANDLINGER OMTALES I TILLEGGSPROTOKOLLEN?	10
3.1	Artikkel 1	10
3.2	Artikkel 2.....	10
3.3	Artikkel 3	11
3.3.1	Innledning	11
3.3.2	Generelt om artikkel 3 nr. 1 a)	12
3.3.3	Artikkel 3 nr. 1 a) (i): Å tilby, levere eller motta et barn.....	12
3.3.3.1	Seksuell utnyttelse av barnet	12
3.3.3.2	Overføring av barns organer mot fortjeneste.....	14
3.3.3.3	Bruk av barnet i tvangsarbeid.....	14
3.3.4	Forsøk og medvirkning	18
3.3.5	Forholdet mellom salg av barn og trafficking av barn.....	18
3.4	Krav til nasjonal straffelovgivning.....	20
4	HVILKE HANDLINGER ER DEKKET AV NORSK STRAFFELOVGIVNING?. 21	
4.1	Relevant norsk straffelovgivning	21
4.2	Straffeloven § 224	21
4.2.1	Innledning	21
4.2.2	Utnytte eller forlede	22
4.2.3	Menneskehandel med barn.....	23
4.2.4	Formål for utnyttelsen eller forledelsen	24

4.2.4.1	Prostitusjon og andre seksuelle formål.....	24
4.2.4.2	Tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging.....	24
4.2.4.3	Krigstjeneste i fremmed land.....	26
4.2.4.4	Fjerning av vedkommendes organer.....	26
4.2.5	Straffriende samtykke?	27
4.2.6	Medvirkning.....	27
4.2.7	Forsøk.....	28
4.2.8	Grov menneskehandel.....	28
4.2.9	Strafferammen.....	28
4.2.10	Evaluerings.....	29
4.3	Straffeloven 2005 § 257 og § 258	31
5	ADOPSJONSLOVGIVNING	33
5.1	Tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii).....	33
5.2	Nasjonal adopsjonslovgivning	36
5.2.1	Adopsjonsloven av 1986.....	36
5.2.2	Evaluerings.....	38
5.2.3	Utredning om ny adopsjonslov	39
5.2.3.1	Innledning.....	39
5.2.3.2	Forslag om flere forbudsbestemmelser.....	40
5.2.3.3	Forbud mot vederlag.....	40
5.2.3.4	Forhåndssamtykke til internasjonal adopsjon.....	42
5.2.3.5	Forbud mot adopsjonsformidling	42
5.2.3.6	Straff.....	42
5.2.4	Evaluerings av forslag til ny lov	43
6	STRAFFERAMMER.....	46
6.1	Tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 3	46
6.2	Norsk straffelovgivning.....	46
6.3	Adopsjonslovgivning	46
7	AVSLUTNING	48
	LITTERATURLISTE.....	49

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Tema for denne oppgaven er menneskehandel med barn, nærmere bestemt salg av barn.

Problemstillingen er om Norge oppfyller sin internasjonale forpliktelse etter valgfri protokoll til barnekonvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi til å kriminalisere salg av barn. Spørsmålet er altså om norsk rett har straffebestemmelser som er dekkende for de handlingene som omtales i protokollen når det gjelder salg av barn.

1.2 Bakgrunn og aktualitet

Menneskehandel er å utnytte barn og unge, kvinner og menn til å utføre arbeid og tjenester ved bruk av vold, trusler og andre kontrollmekanismer.¹ Menneskehandel blir gjerne omtalt som vår tids slaveri og innebærer ofte utnyttelse av mennesker som befinner seg i en sårbar situasjon.² Det er en alvorlig form for kriminalitet, ofte motivert av profitt, og innebærer grove krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter.³

Menneskehandel er en type kriminalitet det er vanskelig å måle omfanget av, og den er ofte internasjonalt organisert.⁴ Menneskehandel er også vanskelig å avdekke, og ofrene vil ofte ikke innrømme at de har blitt utnyttet. FN har på verdensbasis estimert at flere millioner mennesker er offer for menneskehandel årlig.⁵ I en global rapport om menneskehandel fra 2014, utarbeidet av FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), går det frem at andelen av barn som er offer for menneskehandel har økt de senere år. Globalt er nesten en tredjedel av de som er offer for menneskehandel barn under 18 år, men det er store regionale forskjeller.⁶

Når det gjelder omfanget av menneskehandel i Norge viser tall som er innhentet av Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM), at minst 300 personer mottok bistand som mulige ofre i 2013.⁷ Av disse var det totalt 34 antatte mindreårige, personer under 18 år.⁸ Det

¹ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014) s. 6.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ UNODC *Human Trafficking FAQs* (nettside).

⁶ UNODC Global Report on Trafficking in Persons (2014) s. 11.

⁷ Rapport fra KOM (2014) s. 34.

⁸ Rapport fra KOM (2014) s. 46.

fremgår av rapporten at det foreligger gode grunner for å anta at det er mørketall når det gjelder det faktiske omfanget av ofre i Norge.⁹

Norge er internasjonalt forpliktet til å beskytte barn mot menneskehandel blant annet gjennom FNs barnekonvensjon med tilleggsprotokoller. Viktige forpliktelser knytter seg også til en av tilleggsprotokollene til FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, protokollen for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, også omtalt som Palermoprotokollen, og Europarådets konvensjon mot menneskehandel.¹⁰

Noe av bakgrunnen for valg av tema er nettopp at menneskehandel med barn er et utbredt problem, nasjonalt og i enda større grad globalt. For å bidra til å beskytte barn mot menneskehandel, er det viktig at Norge oppfyller sine internasjonale forpliktelser. Når det gjelder menneskehandel med barn er valgfri protokoll til FNs barnekonvensjon om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi spesielt relevant. Det er fra norsk side skrevet lite om denne tilleggsprotokollen, de forpliktelser som følger av den og i hvilken grad Norge oppfyller disse forpliktelsene. Temaet fortjener mer oppmerksomhet. Oppgavens problemstilling knytter seg til Norges internasjonale forpliktelse til å kriminalisere salg av barn etter protokollen og oppfyllelsen av denne forpliktelsen.

1.3 Barnekonvensjonen

1.3.1 Kort om barnekonvensjonen og dens tilleggsprotokoller

FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989 og trådte i kraft 2. september 1990.¹¹ For Norge trådte barnekonvensjonen i kraft 7. februar 1991.¹² Konvensjonen har oppnådd stor tilslutning, og med unntak av USA, Somalia og Sør-Sudan, har alle verdens stater ratifisert barnekonvensjonen.¹³ Konvensjonen omhandler barns grunnleggende rettigheter. Barn er en sårbar gruppe og har behov for særlig beskyttelse. Konvensjonen er utformet med sikte på nettopp dette, barns særlige stilling og behov.¹⁴

FNs generalforsamling har vedtatt tre valgfrie tilleggsprotokoller til barnekonvensjonen. Den første protokollen omhandler barns rettigheter i væpnet konflikt og ble vedtatt 25. mai 2000.¹⁵

⁹ Rapport fra KOM (2014) s. 35.

¹⁰ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014) s. 26.

¹¹ Hjemmesiden til FNs barnekomité, barnekonvensjonen.

¹² Høstmølingen (2012) s. 27

¹³ Hjemmesiden til FNs barnekomité, ratifikasjon (aug. 2014).

¹⁴ Høstmølingen (2012) s. 17

¹⁵ Hjemmesiden til FNs barnekomité, første tilleggsprotokoll.

Den andre protokollen omhandler salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi. Den ble vedtatt samtidig og trådte i kraft 18. januar 2002.¹⁶ Den tredje protokollen omhandler individuell klagerett, den ble vedtatt 19. desember 2011 og trådte i kraft april 2014.¹⁷

De to første tilleggsprotokollene har oppnådd stor tilslutning, og mange av verdens stater har ratifisert dem. Den første tilleggsprotokollen har blitt ratifisert av 159 stater, den andre av 169 stater og den tredje av 17 stater.¹⁸ Norge har ratifisert første og andre tilleggsprotokoll, men har foreløpig ikke ratifisert den tredje.¹⁹

Barnekonvensjonen og de to første tilleggsprotokollene ble i 2003 inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettighetsloven, jf. dens § 2 første ledd nummer 4. Det følger av menneskerettighetsloven § 3 at barnekonvensjonen og de to første tilleggsprotokollene ved motstrid med annen norsk lov skal ha forrang.

1.3.2 Tilsyn og overvåkning

Barnekonvensjonen overvåkes av Komiteen for barns rettigheter (barnekomiteen). Barnekomiteen består av atten eksperter på området som omfattes av konvensjonen. Tilsyn og overvåkning av statenes gjennomføring av barnekonvensjonen er basert på en rapporteringsordning. Det følger av barnekonvensjonen artikkel 44 at statene forplikter seg til å rapportere til komiteen om gjennomføringen av konvensjonen nasjonalt. Den første rapporten sendes til komiteen innen to år etter at konvensjonen har trådt i kraft for vedkommende stat, og deretter skal det rapporteres hvert femte år. Når det gjelder tilleggsprotokollene om barns rettigheter i væpnet konflikt og om salg av barn mv., følger det av disse protokollene, henholdsvis artikkel 8 og artikkel 12, at partene skal rapportere til komiteen innen to år etter at protokollene er trådt i kraft. Det er bare første gang etter ikrafttredelsen at det rapporteres separat for tilleggsprotokollene. Senere inkluderes de i hovedrapporten om barnekonvensjonen, jf. konvensjonens artikkel 44. I tillegg til statenes egne rapporter og opplysninger får barnekomiteen informasjon fra det sivile samfunn, ombud, nasjonale institusjoner for menneskerettigheter og andre FN-organer.²⁰ Dette bidrar til at komiteen får bedre oversikt over gjennomføringen av konvensjonen og tilleggsprotokollene i de enkelte statene.

På bakgrunn av en gjennomgang av statenes rapporter, annen supplerende informasjon og dialog med statene, utarbeider barnekomiteen avsluttende merknader til statene (concluding

¹⁶ Hjemmesiden til FNs barnekomité, andre tilleggsprotokoll.

¹⁷ Hjemmesiden til FNs barnekomité, hovedsiden.

¹⁸ Hjemmesiden til FNs barnekomité, ratifikasjonsstatus.

¹⁹ Hjemmesiden til FNs barnekomité, rapporteringsstatus Norge.

²⁰ Redd Barna (2014) s. 7.

observations). I de avsluttende merknadene kommer komiteen med forslag og anbefalinger for den videre implementeringen av konvensjonen og tilleggsprotokollene. Komiteen peker på hva den mener er positivt når det gjelder gjennomføringen av konvensjonen, men også hva den mener at statene må forbedre.²¹

Barnekomiteen utarbeider også generelle kommentarer basert på konvensjonens artikler og bestemmelser. De generelle kommentarene utarbeides for å fremme videre implementering og som støtte til statenes oppfyllelse av sine rapporteringsforpliktelser.²²

Første og tredje tilleggsprotokoll til barnekonvensjonen vil ikke behandles nærmere i oppgaven. Når jeg nedenfor, både i oppgaveteksten og fotnoter, omtaler tilleggsprotokollen, sikter jeg til tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi.

1.3.3 Nærmere om valgfri protokoll til barnekonvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi

Protokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi er sentral for oppgavens tema og problemstilling. Her følger en kort presentasjon av hva denne tilleggsprotokollen omhandler.

Tilleggsprotokollen innledes med en fortale og består av til sammen 17 artikler. Det følger av fortalens første avsnitt at det vil være hensiktsmessig å styrke og utvide tiltak for å sikre barn beskyttelse mot salg, prostitusjon og pornografi for å oppnå barnekonvensjonens formål og for å styrke gjennomføringen av dens bestemmelser. Tilleggsprotokollen skal bidra til en utvidet beskyttelse av noen av de rettigheter som fremgår av barnekonvensjonen. Protokollen omhandler kommersiell utnyttelse av barn, herunder seksuell utnyttelse, overføring av barns organer, bruk av barn i tvangsarbeid og adopsjon. Det følger av artikkel 1 at partene skal forby salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi. Protokollens øvrige artikler knytter seg på ulike måter til dette. Protokollen har bestemmelser om ulike typer handlinger og aktiviteter som må dekkes av partenes nasjonale straffelovgivning. Videre har den bestemmelser om jurisdiksjon og utleveringsgrunnlag, bistand og internasjonalt samarbeid, forebygging, hjelp til og beskyttelse av barn som er offer for de handlinger som skal forbys etter protokollen. Avslutningsvis har den bestemmelser om rapportering til barnekomiteen, ratifikasjon og ikrafttredelse, oppsigelse, endring og språk.

²¹ Barnekomiteen. Rules of procedure (2015), regel 75 nr. 1.

²² Barnekomiteen. Rules of procedure (2015), regel 77.

1.4 Avgrensninger

Problemstillingen knytter seg til Norges forpliktelse til å kriminalisere salg av barn etter tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi. Det avgrenses mot barneprostitusjon og barnepornografi som generelle temaer, da det ligger utenfor kjernen av det som skal behandles. Barneprostitusjon og barnepornografi vil likevel omtales der det er relevant for problemstillingen.

Videre avgrenses oppgaven mot spørsmål om jurisdiksjon over de handlinger som kreves kriminalisert, begrunnet ut fra oppgavens begrensede omfang.

1.5 Fremstillingen videre

Kapittel 2 omhandler rettskilder og beskriver metoden som er benyttet for å besvare oppgavens problemstilling. I kapittel 3 foretas en tolkning av noen av tilleggsprotokollens artikler for å fastlegge hvilke krav som stilles til partenes nasjonale straffelovgivning når det gjelder salg av barn. I kapittel 4 ser jeg nærmere på norsk straffelovgivning på området og vurderer hvorvidt denne er i tråd med protokollens krav. I kapittel 5 ser jeg nærmere på norsk adopsjonslovgivning og vurderer hvorvidt denne er i tråd med protokollens krav. I kapittel 6 sies kort litt om strafferammer i nasjonal straffelovgivning.

2 Rettskilder og metode

I dette kapittelet sies litt om metoden som er benyttet for å besvare oppgavens problemstilling. Ordinær bruk av rettskildebildet legges til grunn. Med de presiseringer som gjøres nedenfor, anvendes den alminnelige rettsdogmatiske metode. For å besvare problemstillingen har det vært nødvendig å anvende både internasjonale og nasjonale rettskilder.

2.1 Internasjonale rettskilder

Barnekonvensjonen er en internasjonal konvensjon og en avtale mellom de stater som har sluttet seg til den. Barnekonvensjonen med tilleggsprotokoller er som internasjonal konvensjon en del av folkeretten. Ved tolkning av konvensjonen og dens tilleggsprotokoll må dermed den folkerettslige rettskildelære legges til grunn.²³

Wien-konvensjonen om traktatretten (Wien-konvensjonen) fastsetter blant annet regler om tolkning av traktater.²⁴ Norge har ikke sluttet seg til denne. Konvensjonen gir i stor grad uttrykk for folkerettslig sedvanerett og Norge er dermed forpliktet til å følge dens bestemmelser om blant annet traktattolkning.²⁵ Retningslinjene som konvensjonen oppstiller anvendes i denne oppgave ved tolkning av bestemmelser i tilleggsprotokollen til barnekonvensjonen om salg av barn mv.

Ved tolkningen av tilleggsprotokollen tas i denne oppgave utgangspunkt i teksten på engelsk, som er et av de autoritative og gyldige språkene.²⁶ Jeg vil likevel henviser til og sitere fra den norske oversettelsen når jeg finner denne tilstrekkelig dekkende for det som følger av den engelske tekst. Høyesterett siterer og viser til den norske oversettelsen av barnekonvensjonen i en rekke dommer.²⁷

Ved tolkningen av tilleggsprotokollens bestemmelser har jeg anvendt flere kilder, blant annet avsluttende merknader fra barnekomiteen til flere forskjellige stater, håndbok for tilleggsprotokollen, utarbeidet av UNICEFs Innocenti Research Centre, håndbok for implementering av barnekonvensjonen, utarbeidet for UNICEF og en artikkel. Videre legges også vekt på prinsippet om barnets beste.

²³ Høstmølingen (2010) s. 84.

²⁴ Wien-konvensjonen art. 31-33.

²⁵ Høstmølingen (2010) s. 86.

²⁶ Valgfri protokoll til konvensjon om barnets rettigheter om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi art. 17 (heretter omtalt som tilleggsprotokollen).

²⁷ Eks. Rt. 2013 s. 449 avs. 44 og Rt. 2012 s. 2039 avs. 42.

Barnekomiteens avsluttende merknader til statene er ikke juridisk bindende, og det står ingen sanksjoner bak dem.²⁸ De avsluttende merknadene har ikke rettskraft, men fremstår som en sterk politisk oppfordring til statene om å følge de anbefalinger komiteen gir.²⁹ I tråd med folkerettslig lære om tolkning av traktater, må tolkninger og anbefalinger som kommer fra det organ som er opprettet gjennom en konvensjon vektlegges.³⁰ Når en stat ratifiserer en konvensjon, er den forpliktet til å etterleve denne lojalt. Barnekomiteens merknader er viktig for forståelsen av hvordan barnekonvensjonens og protokollenes enkelte artikler skal følges opp i nasjonal politikk.³¹ Når komiteen i sine avsluttende merknader gir uttrykk for hvordan konvensjonen og tilleggsprotokollen skal forstås, er det derfor grunn til å legge vekt på dette.

For å fastlegge innholdet i tilleggsprotokollens bestemmelser har jeg blant annet valgt å gå gjennom barnekomiteens avsluttende merknader i tilknytning til tilleggsprotokollen fra 2014 og 2015. En slik gjennomgang kan si noe generelt om hvordan barnekomiteen tolker de ulike bestemmelsene i tilleggsprotokollen. I denne perioden har barnekomiteen avgitt avsluttende merknader om tilleggsprotokollen til 13 forskjellige stater. Uttalelsene er av nyere dato og det er god geografisk spredning når det gjelder de land som har deltatt i rapporteringsprosessen i perioden. Jeg viser i oppgaven også til enkelte avsluttende merknader fra tidligere år. Jeg anser barnekomiteens avsluttende merknader som relevant tolkningsmoment ved tolkning av tilleggsprotokollens artikler.

Det er ikke utarbeidet noen generell kommentar til tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi.

Håndboken for tilleggsprotokollen, utarbeidet av UNICEFs Innocenti Research Centre, er ment som en støtte og hjelp til implementering av tilleggsprotokollen. Den er også en del av senterets politikk om å støtte det arbeid barnekomiteen gjør.³² UNICEF (FNs barnefond) er et av FNs underorganer. Det fremgår innledningsvis av håndboken at det syn og de meninger som uttrykkes er forfatterens egne.³³ Når det gjelder håndbokens rettskildeverdi blir den å betrakte på linje med juridisk litteratur.

Håndboken for implementering av barnekonvensjonen, utarbeidet for UNICEF, betraktes også på linje med juridisk teori.

²⁸ Høstmølingen (2012) s. 23.

²⁹ Høstmølingen (2010) s. 93.

³⁰ Redd Barna (2014) s. 7.

³¹ Ibid.

³² UNICEF (2009) s. iii.

³³ UNICEF (2009) s. ii.

Jeg viser i oppgaven til en artikkel med tittelen ”International Adoption as Child Trafficking”, skrevet av professor David Smolin. Artikkelen er fra 2004, forfatteren er professor i juss og har skrevet mye om temaet. Påstandene underbygges med grundige kildehenvisninger. Artikkelen er publisert i Valparaiso University Law Review, et vitenskapelig tidsskrift.³⁴ Når det gjelder rettskildeværdi betraktes artikkelen på linje med annen juridisk litteratur.

Prinsippet om barnets beste er av barnekomiteen utpekt som et generelt prinsipp.³⁵ Det er et tolkningsprinsipp som har sentral betydning for hele konvensjonen.³⁶ Det legges også til grunn ved tolkning av tilleggsprotokollen.

Tilleggsprotokollen om salg av barn mv. er i begrenset grad behandlet i litteraturen. Jeg har funnet få bøker og artikler som omhandler tilleggsprotokollen.

2.2 Nasjonale rettskilder

De nasjonale rettskildene som anvendes er lovtekst, forarbeider og rettspraksis.

Grunnloven regulerer i § 104 barns rettigheter. Barns rett til vern om personlig integritet følger av grunnlovsbestemmelsen.³⁷ Vern om personlig integritet er en viktig del av barns rettigheter. Bestemmelsen er generell og kriminaliserer ikke nærmere bestemte handlinger. Den er likevel viktig for ytterligere å styrke oppfølgingen av det som følger av tilleggsprotokollen om salg av barn mv.

Tilleggsprotokollen er, som nevnt, gjennom menneskerettsloven gjort til del av norsk rett og gjelder som norsk lov. Ved motstrid skal den ha forrang.³⁸ Samtidig som tilleggsprotokollen gjelder som norsk lov, stiller den krav til norsk rett om kriminalisering av nærmere bestemte handlinger. Protokollen er i seg selv ikke noen straffehjemmel. Den krever altså klare hjemmel om kriminalisering.

Lovtekstene som anvendes i oppgaven er straffeloven § 224, straffeloven 2005 § 257 og § 258, og adopsjonsloven § 16 b.

³⁴ Valparaiso University Law Review (nettside).

³⁵ Generell kommentar nr. 5 (2003) pkt. I.

³⁶ Høstmølingen (2012) s. 19.

³⁷ Grl. § 104 (3) 1. pkt.

³⁸ Mnskrl. § 3.

Ved tolkning av straffeloven § 224 har jeg anvendt Ot.prp.nr.62 (2002-2003) og Ot.prp.nr.50 (2005-2006). Momenter til tolkningen av straffeloven § 224 har jeg også funnet i rettspraksis. De avgjørelsene jeg har anvendt er Rt. 2011 s. 1061, Rt. 2011 s. 1127, Rt. 2013 s. 39 og HR-2014-957-U.

Ved omtale av straffeloven 2005 har jeg anvendt Ot.prp.nr.22 (2008-2009).

Ved tolkningen av adopsjonsloven § 16 b har jeg anvendt Ot.prp.nr.63 (1997-1998). Når jeg omtaler og evaluerer utredning og utkast til ny adopsjonslov, støtter jeg meg i stor grad til NOU 2014:9.

3 Hvilke handlinger omtales i tilleggsprotokollen?

For å undersøke nærmere hvilke handlinger tilleggsprotokollen omhandler, når det gjelder salg av barn, vil jeg foreta en tolkning av protokollens artikkel 1, 2 a) og 3 nr. 1 a) (i) og (ii). Tolkningen foretas for å fastlegge hvilke krav protokollen stiller til partenes nasjonale rett.

Det følger av Wien-konvensjonen artikkel 31 nr. 1 at en konvensjon skal tolkes i god tro i samsvar med ordlydens vanlige betydning ("the ordinary meaning"). Ordlyden er utgangspunktet ved tolkningen. Videre skal ordlyden tolkes i lys av konvensjonens gjenstand og formål ("object and purpose"), samt i den sammenheng eller kontekst ordene fremkommer i ("context").³⁹

3.1 Artikkel 1

Tilleggsprotokollen artikkel 1 lyder slik: "Partene skal forby salg av barn, barneprositusjon og barnepornografi slik det er fastsatt i denne protokoll".

Det følger av ordlyden at statene har en plikt til å forby de nevnte handlingene. Når det gjelder sammenheng fremstår artikkel 1 som en overordnet bestemmelse i tilleggsprotokollen. Bestemmelsen sier at handlingene skal forbys, men sier ikke noe nærmere om hvordan partene skal gjennomføre forbudene. Ordlyden i artikkel 1 viser til det som for øvrig fremgår av protokollen, jf. "denne protokoll". Det er nødvendig å gå videre å se på de øvrige artiklene for å undersøke nærmere hva plikten til å forby disse handlingene innebærer.

3.2 Artikkel 2

I tilleggsprotokollen artikkel 2 a), b) og c) gis definisjoner av hva som i protokollen menes med salg av barn, barneprositusjon og barnepornografi. Her skal jeg se nærmere på definisjonen av salg av barn.

Med salg av barn menes "enhver handling eller transaksjon der et barn overføres fra en person eller gruppe personer til en annen mot betaling eller enhver annen motytelse".⁴⁰

For at en handling eller en transaksjon skal kunne klassifiseres som salg av barn, følger det av definisjonens ordlyd at handlingen eller transaksjonen må innebære en *overføring* av et barn fra en person eller en gruppe personer til en annen. Videre må overføringen av barnet skje *mot*

³⁹ Wien-konvensjonen art. 31 nr. 1.

⁴⁰ Tilleggsprotokollen art. 2 a)

betaling eller en annen form for motytelse. Det er ikke bare betaling med penger som omfattes av definisjonen, en hvilken som helst annen motytelse omfattes. Ordlyden rammer vidt.

Definisjonen i artikkel 2 må leses i sammenheng med bestemmelsene i artikkel 3 som pålegger partene å forby visse handlinger i sin nasjonale straffelovgivning som salg av barn.

Tilleggsprotokollen inneholder ingen definisjon av hvem som skal regnes for å være barn i protokollens forstand. Det følger av Wien-konvensjonen artikkel 31 at teksten skal tolkes i sammenheng med og i lys av konvensjonens gjenstand og formål. Det er vanlig å lese en tilleggsprotokolls bestemmelser i sammenheng med dens fortale og hovedkonvensjonens bestemmelser. Definisjonen som er gitt i barnekonvensjonen artikkel 1 vil også anvendes for tilleggsprotokollen. Det følger av barnekonvensjonen artikkel 1 at med barn menes ”ethvert menneske under 18 år, hvis ikke barnet blir myndig tidligere etter den lovgivning som gjelder for barnet”.

3.3 Artikkel 3

3.3.1 Innledning

Tilleggsprotokollen artikkel 3 har bestemmelser som pålegger partene å ha en straffelovgivning som forbyr bestemte handlinger. Artikkel 3 nr. 1 a) (i) og (ii) stiller krav til utformingen av partenes nasjonale straffelovgivning når det gjelder salg av barn. Jeg vil i dette kapittelet se nærmere på artikkel 3 nr. 1 a) (i). Artikkel 3 nr. 1 a) (ii) omtales nærmere i kapittel 5. Tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (i) lyder som følger:

”Hver part skal minimum sikre at følgende handlinger fullt ut omfattes av dens straffelovgivning, enten overtredelsene er begått innenlands eller internasjonalt, av enkeltpersoner eller gjennom organisert virksomhet:

a) når det gjelder salg av barn som definert i artikkel 2:

(i) å tilby, levere eller motta et barn, uansett med hvilke midler, med henblikk på:

- a) seksuell utnyttelse av barnet,
- b) overføring av barns organer mot fortjeneste,
- c) bruk av barnet i tvangsarbeid”.

Det følger av ordlyden at partene som et minimum må sikre at de har en straffelovgivning som dekker de handlinger og aktiviteter som omtales i artikkelen fullt ut. Partenes straffelovgivning må dekke alle aspekter ved de handlinger som omtales. Handlingene skal med andre ord kriminaliseres. Bestemmelsen oppstiller et minimumskrav. Partenes straffelovgivning må gjerne omfatte flere og andre handlinger enn de som omtales i artikkelen. Det følger videre av ordlyden at straffelovgivningen skal omfatte overtredelser enten de begås nasjonalt eller internasjonalt, av enkeltpersoner eller gjennom organisert virksomhet.

3.3.2 Generelt om artikkel 3 nr. 1 a)

Det følger av ordlyden i artikkel 3 nr. 1 a) at ”når det gjelder salg av barn som definert i artikkel 2” skal nærmere bestemte handlinger forbys. Tilleggsprotokollens engelske tekst lyder slik: ”[i]n the context of sale of children as defined in article 2”. Av ordlyden følger det at det er nær sammenheng mellom definisjonen som er gitt i artikkel 2 om salg av barn, og de handlinger som skal forbys etter artikkel 3. De handlinger som skal forbys etter artikkel 3 skal straffebelegges som salg av barn, jf. ordlyden ”in the context of”. Artikkel 3 viser til definisjonen i artikkel 2. Barnekomiteen påpeker i de fleste av sine avsluttende merknader fra 2014 og 2015 at statene må sørge for at nasjonal straffelovgivning samsvarer med det som følger av tilleggsprotokollens artikkel 2 og 3 når det blant annet gjelder salg av barn. I flere avsluttende merknader uttrykker barnekomiteen bekymring over at stater ikke har straffelovgivning som fullt ut reflekterer definisjonen av salg av barn slik den fremgår av tilleggsprotokollen artikkel 2 og 3.⁴¹ Tilleggsprotokollen artikkel 3 kan på denne bakgrunn tolkes slik at de handlingene som skal forbys, i tillegg til det som følger av artikkel 3 nr. 1 a) (i) bokstav a til c, også må innebære salg av barn, altså en handling eller transaksjon hvor barnet overføres fra en person eller gruppe personer til en annen mot betaling eller enhver annen motytelse.

3.3.3 Artikkel 3 nr. 1 a) (i): Å tilby, levere eller motta et barn

Det følger av ordlyden i artikkel 3 nr. 1 a) (i) at når det gjelder salg av barn, skal det å tilby, levere eller motta et barn, uansett midler, for nærmere bestemte formål, dekkes av partenes straffelovgivning. Både den som tilbyr, leverer eller mottar et barn, med henblikk på formål som nevnt i bokstav a til c, skal omfattes av nasjonal straffelovgivning. Sammenholdt med definisjonen i artikkel 2 skal både den som selger og kjøper et barn omfattes. Bestemmelsen omfatter salg av barn for flere ulike formål, herunder seksuell utnyttelse av barnet, overføring av barnets organer mot fortjeneste og bruk av barnet i tvangsarbeid.

3.3.3.1 *Seksuell utnyttelse av barnet*

Artikkel 3 nr. 1 a) (i) (a) tar sikte på tilfeller hvor formålet med å tilby, levere eller motta et barn er seksuell utnyttelse. Det gis ingen definisjon av hva som menes med seksuell utnyttelse, verken i tilleggsprotokollen eller barnekonvensjonen. Det følger av ordlyden at det kan omfatte bruk av barn som involverer handlinger eller aktiviteter av seksuell karakter.

Barnekonvensjonen artikkel 34 omhandler barns rett til beskyttelse mot seksuell utnyttelse og misbruk og kan gi noe veiledning. Etter artikkelen forplikter partene seg til å beskytte barn mot alle former for seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk. Partene pålegges å treffe alle eg-

⁴¹ Eks. Barnekomiteens avsluttende merknader til Kambodsja (2015) avs. 20, Sveits (2015) avs. 21, Turkmenistan (2015) avs. 8 og Tyskland (2014) avs. 23.

nede nasjonale, bilaterale og multilaterale tiltak. Tiltakene skal rettes mot det å bruke barn i ulovlig seksuell aktivitet eller handling, prostitusjon og pornografi. Å forby salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi er et hovedformål ved tilleggsprotokollen. Det følger av protokollens fortale at den er ment å skulle styrke gjennomføringen av barnekonvensjonens bestemmelser, blant andre nevnes artikkel 34 spesielt. På bakgrunn av sammenhengen og formålsbetraktninger vil seksuell utnyttelse i tilleggsprotokollen artikkel 3 omfatte utnyttelse av et barn både til prostitusjon og pornografi, slik det er definert i protokollen artikkel 2. Seksuell utnyttelse vil også omfatte bruk av barn i ulovlig seksuelle handlinger og aktiviteter. Ulovlig seksuell virksomhet kan for eksempel være seksuelle overgrep som er forbudt etter nasjonal straffelovgivning.

Det følger av UNICEFs håndbok for tilleggsprotokollen at såkalte midlertidige ekteskap kan anses som salg av barn med henblikk på seksuell utnyttelse, og at barnekomiteen har avdekket praksis med midlertidige ekteskap i mange rapporter.⁴² I sine avsluttende merknader til Syria fra 2006 uttrykker komiteen bekymring i forhold til en slik praksis. Jenter helt ned i 12 årsalderen giftes bort mot penger. Jentene forlates etter kort tid og fratas de rettigheter som følger av ekteskapet. De opplever stigmatisering og har små muligheter for å reintegreres i samfunnet og til å komme seg fysisk og psykisk.⁴³ I sine avsluttende merknader til Syria i 2011 uttrykker komiteen bekymring over en begrenset fremgang når det gjelder implementering av komiteens tidligere anbefalinger og for vedvarende praksis med midlertidige ekteskap.⁴⁴ Tilsvarende bekymring finnes i barnekomiteens avsluttende merknader til Irak fra 2015. På grunn av fattigdom og arbeidsledighet er det mange familier som selger sine døtre til slike midlertidige ekteskap, og ofte tvinges jentene ut i prostitusjon etter slike ekteskap.⁴⁵

UNICEFs håndbok for tilleggsprotokollen nevner også en annen form for seksuell utnyttelse, seksuelt slaveri og seksuelle forhold mellom en voksenperson og et barn som denne har kontroll over, uten at det gis noen form for kompensasjon til barnet.⁴⁶ I de avsluttende merknadene til Irak fra 2015 gir barnekomiteen uttrykk for dyp bekymring i forhold til det høye antall barn som er under kontroll av ISIL og eksistensen av ”markeder” hvor bortførte barn selges blant medlemmer av ISIL for å tjene som sexslaver.⁴⁷

Vi ser på denne bakgrunn at seksuell utnyttelse av barn kan ta mange former.

⁴² UNICEF (2009) s. 10.

⁴³ Barnekomiteens avsluttende merknader til Syria (2006) avs. 23.

⁴⁴ Barnekomiteens avsluttende merknader til Syria (2011) avs. 82.

⁴⁵ Barnekomiteens avsluttende merknader til Irak (2015) avs. 18.

⁴⁶ UNICEF (2009) s. 10-11.

⁴⁷ Barnekomiteens avsluttende merknader til Irak (2015) avs. 18.

3.3.3.2 *Overføring av barns organer mot fortjeneste*

Artikkel 3 nr. 1 a) (i) (b) tar sikte på tilfeller hvor formålet med å tilby, levere eller motta et barn er overføring av barnets organer mot fortjeneste. Det følger av ordlyden at det må være tale om salg av et barn, og at formålet med salget må være overføring av barnets organer mot fortjeneste. Bestemmelsen rammer følgelig ikke overføring av et barns organer mot fortjeneste alene uten at også barnet blir solgt. Betegnelsen ”organ” omfatter ikke blod og vev.⁴⁸

Det følger av håndboken for tilleggsprotokollen at selv om det ikke finnes særlig bevis for at det eksisterer en praksis med salg av barn med formål om overføring av barns organer mot fortjeneste, oppfordrer barnekomiteen stater som ikke har dekkende lovgivning på området til å forbedre denne.⁴⁹ Dette fremgår også av avsluttende merknader fra de senere år.⁵⁰

FNs spesialrapportør for salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi tok i en rapport fra 2006 opp temaet om salg av barns organer. Spesialrapportøren ga uttrykk for at det fortsatt er vanskelig å bevise at det foregår handel med barns organer.⁵¹ Rapporten konkluderer med at mye gjenstår som ubekreftet når det gjelder dette spørsmålet. På bakgrunn av lovgivning, teknologi og kostnader knyttet til handel med organer, vil det være helt nødvendig for myndigheter å være årvåkne for å hindre at menneskelige organer og vev blir gjort til en handelsvare, som for noen fører til stor profitt og for andre uopprettelig skade.⁵²

I 2013 utga OSCE et såkalt ”occasional paper” med tittelen ”Trafficking in human beings for the purpose of organ removal in the OSCE region: Analysis and findings”. Her uttales blant annet at rapporter om trafficking av barn med formål om å fjerne organer har sirkulert i årevis, men at det i liten grad er bekreftet at det finnes en slik praksis.⁵³ OSCE viser likevel til flere saker hvor barn har vært ofre for slike handlinger.⁵⁴ Dette taler for at det i dagens samfunn er et marked for kjøp og salg av barns organer.

3.3.3.3 *Bruk av barnet i tvangsarbeid*

Artikkel 3 nr. 1 a) (i) (c) tar sikte på tilfeller hvor formålet med å tilby, levere eller motta et barn er bruk av barnet i tvangsarbeid. Tilleggsprotokollen og barnekonvensjonen gir ingen

⁴⁸ UNICEF (2009) s. 11.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Eks. Barnekomiteens avsluttende merknader til Tyskland (2014) avs. 23-24, Storbritannia og Nord Irland (2014) avs. 28 og Uruguay (2015) avs. 25-26.

⁵¹ Rapport av FNs spesialrapportør for salg av barn mv. (2006) avs. 20.

⁵² Rapport av FNs spesialrapportør for salg av barn mv. (2006) avs. 79.

⁵³ OSCE (2013) s. 21.

⁵⁴ OSCE (2013) s. 21-22.

definisjon av hva som menes med tvangsarbeid. Det følger av ordlyden at arbeidet må inneha et element av tvang, altså at det ikke er frivillig.

ILO-konvensjon nr. 29 om tvangsarbeid definerer tvangsarbeid for konvensjonens formål som "all work or service which is exacted from any person under the menace of any penalty and for which the said person has not offered himself voluntarily",⁵⁵ altså arbeid eller tjeneste som kreves av noen under trussel om straff og som vedkommende ikke frivillig har påtatt seg. Mange stater har ratifisert konvensjonen, og definisjonen har oppnådd bred aksept. Det kan tale for at definisjonen også kan tillegges noe vekt ved forståelsen av tvangsarbeid i tilleggsprotokollen. Det følger også av Wien-konvensjonen artikkel 31 nr. 3 c) at man sammen med kontekst skal ta hensyn til "any relevant rules of international law applicable in the relations between the parties". Mange av statene som har ratifisert tilleggsprotokollen har også ratifisert denne ILO-konvensjonen.

I sine avsluttende merknader til Kambodsja uttrykker barnekomiteen bekymring i forhold til de begrensede grep landet har tatt for å forebygge utnyttelse av barn til tvangsarbeid. De former for tvangsarbeid som komiteen spesielt nevner i denne forbindelse er husarbeid, skadelig arbeid i fabrikker, gruver, landbruk og i servicesektoren.⁵⁶

I sine avsluttende merknader til Sudan fra 2007 uttrykker barnekomiteen bekymring over at barn rekrutteres til væpnede styrker ved løfte om eller mot penger, varer eller tjenester. Komiteen anbefaler staten å iverksette nødvendige tiltak for å forhindre, forby og straffe salg av barn med formål om deltakelse i væpnet konflikt. Komiteen knytter formålet om deltakelse i væpnet konflikt til definisjonen av salg av barn i tilleggsprotokollen artikkel 2.⁵⁷ Dette kan tas til inntekt for at barnekomiteen har inntatt det standpunkt at salg av barn med formål om deltakelse i væpnet konflikt dekkes av tilleggsprotokollen som tvangsarbeid.⁵⁸ Komiteen uttrykker også bekymring over det de kaller "camel racing". Til tross for ulike tiltak, forekommer tilfeller hvor barn blir solgt ("trafficked") til Midtøsten og brukt som kameljockeyer.⁵⁹ Det følger av komiteens avsluttende merknader til Sudan fra 2010 at landet ikke har gitt noe informasjon om dets oppfølging av merknadene fra 2007 knyttet til tilleggsprotokollen.⁶⁰ Tilsvarende bekymring finner vi i komiteens avsluttende merknader til Qatar.⁶¹ Dette kan tale for

⁵⁵ ILO-konvensjon nr. 29 art. 2 nr. 1.

⁵⁶ Barnekomiteens avsluttende merknader til Kambodsja (2015) avs. 16.

⁵⁷ Barnekomiteens avsluttende merknader til Sudan (2007) pkt. 5.

⁵⁸ UNICEF (2009) s. 11.

⁵⁹ Barnekomiteens avsluttende merknader til Sudan (2007) pkt. 5.

⁶⁰ Barnekomiteens avsluttende merknader til Sudan (2010) avs. 87.

⁶¹ Barnekomiteens avsluttende merknader til Qatar (2006) pkt. C 5.

at bruk av barn som kameljockeyer også er en form for tvangsarbeid som faller inn under tilleggsprotokollen.

I UNICEFs håndbok for tilleggsprotokollen uttales at barnekomiteen, når det gjelder salg av barn med formål om deltakelse i væpnet konflikt og til bruk som kameljockeyer, har foretatt en bred tolkning av vilkåret om tvang. Tolkningen tar fattigdom, forsømmelse og fravær av muligheter i betraktning.⁶² I dette ligger kanskje at det ikke skal så mye til før noe anses som tvang overfor barn.

I tilleggsprotokollens fortale sies at statene tar i betraktning at barnekonvensjonen ”anerkjenner barnets rett til vern mot økonomisk utbytting og mot å utføre ethvert arbeid som kan være farlig eller til hinder for barnets utdanning, eller skadelig for barnets helse eller fysiske, mentale, åndelige, moralske eller sosiale utvikling”.⁶³ Statene merker seg også bestemmelser i internasjonale rettslige instrumenter som gjelder vern av barn.

Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) har to kjernekonvensjoner om forbud mot barnearbeid som setter minimumsstandarder. Det er konvensjon nr. 138 om minstealder for adgang til sysselsetting og konvensjon nr. 182 om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnearbeid.⁶⁴

ILO-konvensjon nr. 138 om minstealder for adgang til sysselsetting tar sikte på å avskaffe barnearbeid og en gradvis heving av minstealderen.⁶⁵ Av konvensjonen følger at barn under 13 år ikke skal arbeide. Lett arbeid kan tillates for personer mellom 13 og 15 år. Lett arbeid er arbeid som sannsynligvis ikke vil skade barnets helse og utvikling, og skolegang.⁶⁶ Fra minstealderen, som ikke må være lavere enn den alder da skoleplikten opphører, normalt ikke lavere enn 15 år, kan vanlig arbeid utføres.⁶⁷ Minstealderen for arbeid som sannsynligvis vil kunne sette unge menneskers helse, sikkerhet eller moral i fare, skal ikke være lavere enn 18 år.⁶⁸ Mange av statene som har ratifisert tilleggsprotokollen har også ratifisert ILO-konvensjon nr. 138. Det følger, som nevnt over, at hensyn da kan tas til denne, jf. Wien-

⁶² UNICEF (2009) s. 11.

⁶³ Tilleggsprotokollen, fortalen tredje avsnitt.

⁶⁴ FNs hjemmeside, ILO-konvensjoner.

⁶⁵ ILO-konvensjon nr. 138 art. 1.

⁶⁶ ILO-konvensjon nr. 138 art. 7 nr. 1.

⁶⁷ ILO-konvensjon nr. 138 art. 2 nr. 3 og 4.

⁶⁸ ILO-konvensjon nr. 138 art. 3 nr. 1.

konvensjonen artikkel 31 nr. 3 c). For stater som ikke har ratifisert konvensjonen, anbefaler barnekomiteen at dette gjøres.⁶⁹

ILO-konvensjon nr. 182 om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnearbeid tar sikte på å avskaffe dette. Konvensjonen angir flere typer arbeid som for konvensjonens formål skal anses som de verste former for barnearbeid. Arbeid som omtales er alle former for slaveri og slaverilignende praksis, eksempler som nevnes er blant annet salg og trafficking av barn, tvangsarbeid, herunder tvungen eller obligatorisk rekruttering av barn til bruk i væpnet konflikt, bruk av barn til prostitusjon, produksjon av pornografi og pornografisk opptreden, bruk av barn i ulovlige aktiviteter, spesielt nevnes produksjon og salg av narkotika, og arbeid som kan være skadelig for barns helse, sikkerhet og moral.⁷⁰ Fortalen til tilleggsprotokollen viser blant annet til denne ILO-konvensjonen. Det kan tale for at det som anses som de verste former for barnearbeid også omfattes av tilleggsprotokollen.

Man kan stille spørsmålet om noe kan regnes som tvangsarbeid rett og slett fordi det gjelder barn under en viss alder. Kan for eksempel barn samtykke til å arbeide? Dette vil stille seg ulikt i forhold til ulik alder. Barn har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter, og synspunktene skal tillegges behørig vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.⁷¹ Samtidig er det et grunnleggende hensyn hva som er til barnets beste.⁷² Det er internasjonalt sett ikke ansett å være til barns beste å arbeide når de er små. Barn har rett til utdanning.⁷³ Barn som arbeider vil kunne hindres i fullføre skolegang. Barn er sårbare, de må beskyttes mot seg selv og samfunnet. Aldersgrensene som stilles i ILO-konvensjon nr. 138 kan være veiledende for spørsmålet om barn kan samtykke til å arbeide. Aldersgrensene kan tale for at barn under 13 år ikke kan samtykke til å arbeide, at barn mellom 13 og 15 år bare kan samtykke til lett arbeid, mens barn over 15 år kan samtykke til vanlig arbeid. På denne bakgrunn kan man kanskje si at barn under de angitte aldersgrensene ikke kan samtykke til de ulike typer av arbeid. Når barn ikke kan samtykke til å arbeide, innebærer det at de ikke frivillig kan arbeide. Man kan stille spørsmål om ulike typer arbeid etter dette kan anses som tvangsarbeid selv uten element av tvang, rett og slett fordi det gjelder barn under en viss alder.

Når det gjelder de verste former for barnearbeid, som nevnt over, kan dette kanskje anses som tvangsarbeid uten at det direkte foreligger element av tvang. Det er vanskelig å tenke seg at barn frivillig går inn i de verste formene. For arbeid som sannsynligvis vil kunne sette unge

⁶⁹ Eks. barnekomiteens avsluttende merknad til India (2014) avs. 82.

⁷⁰ ILO-konvensjon nr. 182 art. 3.

⁷¹ Barnekonvensjonen art. 12.

⁷² Barnekonvensjonen art. 3.

⁷³ Barnekonvensjonen art. 28.

menneskers helse, sikkerhet eller moral i fare, skal minstealderen etter ILO-konvensjon nr. 138, ikke være lavere enn 18 år. Det vil nok være tilfellet for de verste formene for barnearbeid. Følgelig kan ikke barn, personer under 18 år, samtykke til de verste former for barnearbeid. Man skal ikke kunne bruke barn til disse typer arbeid uansett.

Tvangsarbeid kan ta mange former. Barnekomiteen har foretatt en bred tolkning av hva som ligger i ”tvang” og det kan tale for at det ikke skal så mye til før noe anses som tvang overfor barn. Etter min tolkning kan man også tenke seg tvangsarbeid uten at det foreligger element av tvang. Det er former for arbeid som barn under visse aldre ikke frivillig kan samtykke til, og som av den grunn kan anses som tvangsarbeid dersom barn brukes til dette.

3.3.4 Forsøk og medvirkning

Det følger av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 2 at nasjonal straffelovgivning også skal omfatte forsøk på å begå slike handlinger som er omtalt i artikkel 3 nr. 1. Medvirkning til eller deltakelse i slike handlinger skal også omfattes.⁷⁴

3.3.5 Forholdet mellom salg av barn og trafficking av barn

Forholdet mellom begrepene salg og trafficking er ikke selvsinnlysende. Jeg vil søke å klarlegge dette forholdet.

Det følger av barnekonvensjonen artikkel 35 at partene skal treffe alle egnede nasjonale, bilaterale og multilaterale tiltak for å hindre bortføring og salg av eller handel med barn (”trafficking” i den engelske versjonen) til noe som helst formål og på noen som helst måte. Både salg og trafficking av barn skal forhindres.

Barnekomiteen beskriver salg og trafficking som liknende, men ikke identiske handlinger eller aktiviteter. Komiteen minner stadig stater om dette i sine avsluttende merknader.⁷⁵ Salg og trafficking av barn blir ofte oppfattet som å beskrive en og samme handling eller aktivitet, og mange stater identifiserer trafficking av barn med salg av barn. Ofte har stater lovgivning som forbyr trafficking, men mangler lovgivning som forbyr salg av barn.⁷⁶ Gjennomgangen av barnekomiteens avsluttende merknader fra 2014 og 2015 viser at dette er tilfellet for mange stater. Komiteen uttrykker bekymring over at mange stater ikke har lovgivning som fullt ut er dekkende for det som faller inn under betegnelsen av blant annet salg av barn i tilleggsprotokollen. Barnekomiteen uttaler blant annet i sine avsluttende merknader til Storbri-

⁷⁴ Tilleggsprotokollen art. 3 nr. 2.

⁷⁵ Eks. barnekomiteens avsluttende merknader til Irak (2015) pkt. 8-9, Sveits (2015) avs. 21-22 og Storbritannia og Nord Irland (2014) avs. 12.

⁷⁶ UNICEF (2009) s. 9.

tannia og Nord Irland at den er bekymret for at lovgivningen som er innført i forbindelse med tilleggsprotokollen "have focused almost exclusively on trafficking and that there is no comprehensive legislation that addresses all the offences covered by the Optional Protocol, such as the sale of children".⁷⁷ Tilsvarende bekymring finner vi blant annet i komiteens avsluttende merknader til Irak, Turkmenistan, Venezuela, India og Tyskland.⁷⁸ Barnekomiteen har i sine merknader fokus på at det er forskjell mellom salg og trafficking av barn.

I år 2000 ble FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet vedtatt. Konvensjonen har tre protokoller. Av særlig interesse er protokollen for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, Palermoprotokollen. I Palermoprotokollen gis en definisjon av trafficking. Det følger av protokollen artikkel 3 a) at "[t]rafficking in persons' shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of [nærmere bestemte tvangsmidler], for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs".

Det følger videre av protokollens artikkel 3 c), når det gjelder barn, at "[t]he recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered 'trafficking in persons' even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article". Overfor barn er det altså ikke nødvendig at tvangsmidler er anvendt.

Det følger av tilleggsprotokollen om salg av barn mv. artikkel 2 a) at med salg av barn menes "enhver handling eller transaksjon der et barn overføres fra en person eller gruppe personer til en annen mot betaling eller enhver annen motytelse".

I UNICEFs håndbok for tilleggsprotokollen er det skrevet litt om forholdet mellom trafficking av barn og salg av barn. I det følgende vil jeg støtte meg til det som fremgår i håndboken. Den internasjonale definisjonen av trafficking av barn i Palermoprotokollen nevner ikke noe spesielt om salg av barn. Likevel følger det av definisjonen at barn kan selges på de ulike trinn i en traffickingprosess. I forbindelse med rekruttering kan det tenkes at et barn selges av foreldre eller andre som har omsorgen for det til en "trafficker". Ved transport, overføring og husing vil et barn kunne bli solgt fra en "trafficker" til en annen. Ved mottak kan et barn selges fra en "trafficker" til en endelig kjøper. Når det gjelder utnyttelse kan et barn når som helst selges til

⁷⁷ Barnekomiteens avsluttende merknader til Storbritannia og Nord Irland (2014) avs. 11.

⁷⁸ Barnekomiteens avsluttende merknader til Irak (2015) avs. 8-9, Turkmenistan (2015) avs. 8-9, Venezuela (2014) avs. 9-10, India (2014) avs. IV og Tyskland (2014) avs. 23.

en annen ”trafficker” eller utnytter. Salg av barn innebærer ifølge definisjonen i tilleggsprotokollen overføring av et barn mot en form for vederlag. Erfaring viser at trafficking av barn kan skje uten at det innebærer salg. Salg av barn er følgelig ikke et nødvendig element i definisjonen av trafficking av barn. Rekruttering av et barn med tanke på utnyttelse kan skje uten at det innebærer at barnet overføres mot betaling eller annen motytelse, for eksempel ved svik, tvang eller bortføring. Et annet eksempel er at den ”trafficker” som er involvert under transporten og utnyttelsen av barnet kan være den samme personen, og barnet behøver ikke nødvendigvis overføres fra en person eller gruppe personer til en annen mot vederlag.⁷⁹

I håndboken pekes på flere forskjeller mellom salg og trafficking av barn. En forskjell knytter seg til dette med utnyttelse. Når det gjelder salg av barn vil ikke nødvendigvis den eller de som betaler for barnet ha utnyttelse som formål, men det er tilfellet ved trafficking av barn, jf. ordlyden i definisjonen ”for the purpose of exploitation”. Håndboken påpeker at det er slik til tross for at tilleggsprotokollen også taler om salg av barn i forbindelse med ulike former for utnyttelse. En annen forskjell knytter seg til transport eller bevegelse (”movement”). Salg av barn kan skje uten at barnet fysisk blir flyttet på, mens trafficking alltid innebærer et element av bevegelse. Det å flytte en person ut av vedkommendes sosiale miljø er et nøkkelement ved konseptet trafficking.⁸⁰ Trafficking kan altså forekomme uten at det innebærer salg, salg av barn kan forekomme uten at det innebærer trafficking, mens det i noen tilfeller vil være overlappende.⁸¹

En straffelovgivning som kun forbyr trafficking av barn vil ikke i alle tilfelle være dekkende for handlinger eller aktiviteter som innebærer salg av barn. Det er viktig at partene har lovgivning som også forbyr former for salg som ikke er relatert til trafficking.⁸²

3.4 Krav til nasjonal straffelovgivning

På bakgrunn av tolkningen av tilleggsprotokollen artikkel 1, 2 a) og 3 nr. 1 a) (i) som er foretatt, vil jeg kort oppsummere hvilke krav protokollen stiller til partenes nasjonale rett. Salg av barn skal forbys. Tilleggsprotokollen artikkel 2 og 3 må leses i sammenheng. De handlinger som omtales i artikkel 3 nr. 1 a) (i) skal straffes som salg av barn, altså kriminaliseres. Nasjonal straffelovgivning må dekke alle aspekter ved de handlinger som omtales, både i artikkel 2 og artikkel 3. Det er viktig at partenes nasjonale straffelovgivning forbyr salg av barn, og ikke bare trafficking av barn. På bakgrunn av tolkningen som er foretatt kan det også ses som et krav til nasjonal straffelovgivning at det som gjelder barn må skilles ut og synliggjøres.

⁷⁹ UNICEF (2009) s. 9-10.

⁸⁰ UNICEF (2009) s. 10.

⁸¹ Ibid.

⁸² UNICEF (2009) s. 10 og de ovennevnte avsluttende merknadene, jf. fotnote 77 og 78.

4 Hvilke handlinger er dekket av norsk straffelovgivning?

Problemstillingen er om norsk rett har straffebestemmelser som er dekkende for handlingene som omtales i tilleggsprotokollen når det gjelder salg av barn. Jeg vil nå se nærmere på den norske straffelovgivningen på området, og jeg vil foreta en tolkning for å se hvilke handlinger som dekkes av denne. Jeg har funnet det hensiktsmessig å behandle straffebudene samlet for å få en helhetlig forståelse av hva de dekker, fremfor å disponere kapittelet ut fra tilleggsprotokollens ulike krav som ville blitt uoversiktlig. Underveis og avslutningsvis i kapittelet vil jeg vurdere om straffelovgivningen er tilstrekkelig dekkende for det som kreves etter tilleggsprotokollen.

4.1 Relevant norsk straffelovgivning

Når det gjelder tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (i), er den relevante norske straffelovgivningen på området straffeloven (strl.) § 224 om menneskehandel. Straffeloven av 1902 skal erstattes av en ny straffelov, straffeloven 2005. Den nye straffeloven har, med unntak av lovens kapittel 16, ennå ikke trådt i kraft. Straffeloven 2005 har i § 257 og § 258 bestemmelser om menneskehandel. Hovedfokus vil ligge på strl. § 224, men jeg vil også knytte noen kommentarer til bestemmelsene i den nye straffeloven.

4.2 Straffeloven § 224

4.2.1 Innledning

Straffeloven § 224 ble vedtatt ved lov av 4. juli 2003 nr. 78 og trådte i kraft samme dag.⁸³ Bakgrunnen for vedtagelsen var Norges tilslutning til FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og dens protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn (Palermoprotokollen). Palermoprotokollen gir, som nevnt ovenfor (3.3.5), en definisjon av trafficking, etter norsk oversettelse handel med mennesker, og pålegger partene å kriminalisere dette.⁸⁴ Da Norge undertegnet konvensjonen og Palermoprotokollen, hadde ikke Norge noe eget straffebud som rettet seg uttrykkelig mot handel med mennesker.⁸⁵ Det var nødvendig med en lovendring for å kunne ratifisere protokollen om menneskehandel.⁸⁶ Straffeloven § 224 bygger i stor grad på Palermoprotokollens artikkel 3, jf. artikkel 5. Straffeloven § 224 lyder slik:

⁸³ Lov om endringer i straffeloven mv. pkt. I

⁸⁴ Palermoprotokollen art. 5 nr. 1.

⁸⁵ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 57.

⁸⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 8.

”Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,
- b) tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging,
- c) krigstjeneste i fremmed land eller
- d) fjerning av vedkommendes organer,

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.

På samme måte straffes den som

- a) legger forholdene til rette for slik utnyttelse eller forledelse som nevnt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen,
- b) på annen måte medvirker til utnyttelsen eller forledelsen, eller
- c) gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til utnyttelsen fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller annen fordel.

Den som begår en handling som nevnt i første eller annet ledd mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Villfarelse om alder utelukker ikke straffskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte. Villfarelse om alder er uten betydning, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte”.

4.2.2 Utnytte eller forlede

Det følger av strl. § 224 første ledd at den som utnytter en person til nærmere bestemte formål, listet opp i bokstav a til d, straffes for menneskehandel.

I forarbeidene er begrepet ”utnytter” forklart slik at ”[i] det å utnytte en person ligger å bruke vedkommende for å oppnå en fordel for seg selv. Dette vil typisk være en direkte eller indirekte økonomisk fordel, men ikke nødvendigvis. Det kan også tenkes at fordelen er å oppnå en viss posisjon i et bestemt miljø, eller gjentjenester”.⁸⁷

Betydningen begrepet ”utnytter” gis i forarbeidene kan tale for at deler av definisjonen av salg av barn i tilleggsprotokollen artikkel 2, ”mot betaling eller enhver annen motytelse”, dekkes opp av strl. § 224. Straffeloven § 224 første ledd rammer både bakmenn og den som selv står for utnyttelsen.⁸⁸ Bestemmelsen rekker på dette punkt lenger enn tilleggsprotokollen.

Begrepet har også vært gjenstand for tolkning i rettspraksis. Dommen inntatt i Rt. 2011 s. 1127 gjaldt tolkning av begrepet ”utnytter” i strl. § 224. Den konkrete saken reiste spørsmål

⁸⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

⁸⁸ Ibid.

om straffebudet bare rammer tilbydersiden i menneskehandelen, eller om personer på mottakersiden også kan rammes. Saken gjaldt en mann som betalte penger til eieren av et fotostudio og til foresatte til fire forskjellige jenter under 18 år, for å få tillatelse til å ta barnepornografiske bilder av dem. Høyesterett la i sin tolkning vekt på lovforarbeider, lovhistorikk og sammenhengen mellom bestemmelsens første og tredje ledd. Høyesterett kom til at ”den som mottar enkeltstående tjenester av seksuell karakter fra et offer for menneskehandel, ikke rammes av bestemmelsen”.⁸⁹ Retten kom til at det heller ikke kunne straffes som medvirkning. Mottakeren vil uansett kunne rammes av andre straffebud, og i den aktuelle saken ble strl. § 204a anvendt. Førstvoterende begrenset sin drøftelse til å gjelde mottak av enkeltstående seksuelle tjenester fra et offer for menneskehandel, og gikk ikke nærmere inn på om løsningen ville være en annen ved mer omfattende kjøp eller mottak av slike tjenester. Saken ble behandlet av Høyesterett i avdeling og dommen var enstemmig. Dette tilfellet burde vært dekket opp, ifølge tilleggsprotokollen, som salg av barn. Mannen mottok jentene mot betaling med formål om seksuell utnyttelse (pornografi). Etter høyesteretts tolkning rammer ikke strl. § 224 dette.

Også den som forleder en person til å la seg bruke til slike formål som er listet opp i første ledd bokstav a til d, straffes for menneskehandel. Forarbeidene beskriver det å forlede noen som ”en psykisk påvirkning som fører til at den som blir ’forledet’, blir ført bak lyset, lurt eller overtalt til å være med på noe som han eller hun ellers ikke ville ha blitt med på”.⁹⁰

4.2.3 Menneskehandel med barn

Menneskehandel med barn, personer under 18 år, omtales spesielt i strl. § 224 tredje ledd. Bestemmelsen i tredje ledd viser til handlingene som er omtalt i første og annet ledd. Det innebærer at det å utnytte eller forlede et barn til å la seg bruke til et av de formål som er listet opp rammes som menneskehandel, og at ulike former for medvirkning også får anvendelse ved utnyttelse eller forledelse av barn.

Det følger av første ledd at utnyttelsen må ha skjedd ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd. Dersom noen utnytter eller forleder et barn til å la seg bruke til et av de opplistede formålene, følger det av ordlyden i tredje ledd at gjerningspersonen skal straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Dette er i tråd med tilleggsprotokollen. Av artikkel 3 nr. 1 a) (i) følger at det å tilby, levere eller motta et barn, ”uansett med hvilke midler”, for nærmere bestemte formål, skal forbys. Høyesterett har uttalt at begrunnelsen for dette trolig er at barn vanlig-

⁸⁹ Rt. 2011 s. 1127 avs. 31.

⁹⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

vis ikke kan hindre utnyttelse til tross for at ikke utilbørlige midler blir benyttet.⁹¹ Uansett skal ikke barn brukes på denne måten. Det anses altså som menneskehandel med barn selv om ingen utilbørlige midler er benyttet. Av denne grunn kommer jeg ikke nærmere inn på disse midlene.

4.2.4 Formål for utnyttelsen eller forledelsen

I strl. § 224 første ledd bokstav a til d listes de formål som utnyttelsen eller forledelsen kan ha opp.

4.2.4.1 *Prostitusjon og andre seksuelle formål*

Bokstav a nevner utnyttelse eller forledelse til prostitusjon eller andre seksuelle formål. Prostitusjon er nærmere definert i strl. § 202 tredje ledd, og med prostitusjon menes ”at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag”. Denne forståelsen legges også til grunn i strl. § 224. Det følger av forarbeidene at utnyttelse til andre seksuelle formål ”rammer ikke først og fremst den seksuelle handlingen i seg selv, men det å utnytte noen til å utføre slike handlinger”.⁹² Som eksempler på handlinger som kan rammes, nevner forarbeidene formidling av barn til pedofile nettverk og formidling av ekteskap med kvinner som har barn, når det er kjent at seksuell utnyttelse av barnet er formålet med ekteskapet.⁹³

Det første formålet tilleggsprotokollen artikkel 3 nevner er seksuell utnyttelse av barnet. Av tolkningen som er foretatt ovenfor følger at dette blant annet omfatter bruk av barn til prostitusjon, produksjon av pornografi, bruk av barn i ulovlig seksuelle handlinger, midlertidige ekteskap og seksuelt slaveri. I strl. § 224 nevnes prostitusjon eksplisitt. Betegnelsen ”andre seksuelle formål” fremstår nærmest som en sekkebestemmelse, og kan tolkes dit hen at den omfatter alle formål som har et seksuelt aspekt. Formålet i tilleggsprotokollen om seksuell utnyttelse synes på denne bakgrunn å være dekket av strl. § 224 første ledd bokstav a.

4.2.4.2 *Tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigg*

Straffeloven § 224 første ledd bokstav b nevner utnyttelse eller forledelse til tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigg. Det følger av forarbeidene at i tvangsarbeid ”ligger at den som blir utnyttet, ikke har kommet frivillig inn i arbeidsforholdet og/eller ikke kan komme frivillig ut av det”.⁹⁴ Forarbeidene nevner eksempler på situasjoner som kan rammes, herunder at personer lokkes med arbeid i et annet land, og på grunn av ulovlig opphold blir utnyttet som arbeidskraft og dermed havner i en sårbar situasjon. Andre eksempler er at personer

⁹¹ Rt. 2011 s. 1127 avs. 27.

⁹² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

låses inne for å arbeide, for eksempel i en fabrikk, eller benyttes som hushjelp uten å få betalt eller mulighet til å avslutte arbeidsforholdet etter eget ønske.⁹⁵

Fra rettspraksis vil jeg nevne dommen inntatt i Rt. 2013 s. 39. Høyesterett sluttet seg til lagmannsrettens lovanvendelse hvor det blant annet ble lagt til grunn at det å begå tyverier må anses som ”arbeid”.⁹⁶ Saken gjaldt to voksne personer som hadde fraktet fire mindreårige fra Litauen til Norge og tvunget dem til å begå omfattende tyverier. Høyesterett kom til at de fire mindreårige hadde blitt utnyttet til tvangsarbeid på en måte som rammes av strl. § 224 første ledd bokstav b.⁹⁷ Saken ble behandlet av Høyesterett i avdeling og dommen var enstemmig. Det er også lagt til grunn i rettspraksis at utnyttelse av barn til innførsel av narkotika omfattes av strl. § 224.⁹⁸

Straffeloven § 224 ble i juni 2006 endret slik at det å utnytte eller forlede noen til å utføre tvangstjenester, herunder tigging, også uttrykkelig skulle rammes av bestemmelsen.⁹⁹ Med tigging tenker lovgiver på ”det å be andre om penger eller andre midler”.¹⁰⁰ Begrepet omfatter også en mer kvalifisert form for tigging, der den som ber om penger eller annet opptre truen- de eller kvalifisert plagsomt.¹⁰¹ Som eksempler på tvangstjenester nevner forarbeidene gate- musikanter, akrobater og personer som selger småting. Felles for disse er at de yter noe for å få penger igjen.¹⁰² Dersom disse er utnyttet eller forledet til denne virksomheten, vil det kunne rammes som tvangstjeneste.¹⁰³

Det følger av en naturlig språklig forståelse av ordlyden at tvangsarbeid og tvangstjeneste innebærer elementer av tvang. Som nevnt over følger det av strl. § 224 tredje ledd at det ikke kreves at vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt hvor fornærmede er under 18 år. Har ”tvang” da selvstendig betydning når barn utnyttes eller forledes til tvangsarbeid eller tvangstjenester? Høyesteretts ankeutvalg har lagt til grunn i en fengslingskjennelse som riktig lovforståelse av strl. § 224 første ledd bokstav b om tvangsarbeid, at det overfor barn kreves at det er utvist en eller annen form for press.¹⁰⁴ Det skal ikke

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Rt. 2013 s. 39 avs. 27.

⁹⁷ Rt. 2013 s. 39 avs. 35.

⁹⁸ HR-2014-975-U

⁹⁹ Lov om endringer i straffeloven av 30. juni 2006 nr. 48 pkt. I.

¹⁰⁰ Ot.prp.nr.50 (2005-2006) s. 10.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ot.prp.nr.50 (2005-2006) s. 11.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Rt. 2011 s. 1061 avs. 43.

stilles for strenge krav til den tvangen som må foreligge overfor barn, en form for press er tilstrekkelig. Dette må altså komme i tillegg til at barnet er utnyttet eller forledet.

Bruk av barn i tvangsarbeid er et av formålene som fremgår av tilleggsprotokollen artikkel 3, vedrørende salg av barn. I de avsluttende merknadene til Norge i 2010 merket barnekomiteen seg med interesse den tilføyelsen som ble gjort i strl. § 224 i 2006, om tvangsarbeid, herunder tiggging.¹⁰⁵ Ovenfor viste jeg til UNICEFs håndbok for tilleggsprotokollen hvor det uttales at barnekomiteen ved flere anledninger har lagt til grunn en bred tolkning av vilkåret om tvang i forbindelse med bruk av barn i tvangsarbeid.¹⁰⁶ Etter strl. § 224 skal det ikke stilles for strenge krav til den tvangen som må foreligge overfor barn, og dette er i tråd med komiteens tolkning. Spørsmålet er om det må kreves ”press” etter tilleggsprotokollen. Det følger av tolkingen jeg har foretatt ovenfor at tvangsarbeid kan anses å foreligge selv uten element av tvang. Det henger sammen med at barn under en viss alder ikke kan samtykke til ulike typer arbeid. Legges min tolkning til grunn er ikke strl. § 224 dekkende på dette punkt, jf. høyesteretts tolkning om at en form for press kreves.

4.2.4.3 Krigstjeneste i fremmed land

Straffeloven § 224 første ledd bokstav c nevner utnyttelse eller forledelse til krigstjeneste i fremmed land som et eget formål. Dette er i tråd med tilleggsprotokollen. Det følger av tolkingen som er foretatt ovenfor at tvangsarbeid i tilleggsprotokollen kan tolkes slik at deltakelse i væpnet konflikt regnes som tvangsarbeid.

4.2.4.4 Fjerning av vedkommendes organer

Straffeloven § 224 bokstav d nevner utnyttelse eller forledelse til fjerning av vedkommendes organer. I forarbeidene uttales om bakgrunnen for dette alternativet at ulovlig kjøp og salg av menneskelige organer etter hvert har fått et marked på verdensbasis. Det vises til at handel med mennesker for å få tilgang til organene deres særskilt er nevnt både i Palermoprotokollen og i tilleggsprotokollen til barnekonvensjonen.¹⁰⁷ Videre nevnes at dette alternativet blant annet skal ramme ”den som bortfører et barn for at organer skal kunne tas ut av dem og selges til medisinsk bruk”.¹⁰⁸

Det følger av tilleggsprotokollen artikkel 3 at overføring av barns organer mot fortjeneste også regnes som et av formålene ved salg av barn. Det følger av tolkingen at dette ikke direkte rammer overføring av barnets organer mot fortjeneste, men salg av barnet med dette

¹⁰⁵ Barnekomiteens avsluttende merknader til Norge (2010) avs. 53.

¹⁰⁶ UNICEF (2009) s. 11.

¹⁰⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 65.

¹⁰⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

som formål. Av strl. § 224 første ledd bokstav d følger det at utnyttelse av et barn eller forledelse av barnet til å la seg bruke til fjerning av vedkommendes organer, rammes av straffebudet. Straffebudet vil kunne ramme overføring av et barns organer mot fortjeneste, og ikke bare utnyttelse eller forledelse som har dette som formål. Det norske straffebudet rekker lenger enn tilleggsprotokollen på dette punkt.

Kort oppsummert ser vi at den norske straffelovgivningen, når det gjelder formålene, i stor grad er dekkende for det som følger av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (i) bokstav a til c. Både straffebudets utforming, ordlyd, og tolkningen som er foretatt ovenfor, sammenholdt med tolkningen av artikkel 3, støtter dette. Vedrørende tvangsarbeid kan tolkningen ovenfor tale for at straffebudet ikke er tilstrekkelig dekkende hva gjelder dette formålet.

4.2.5 Straffriende samtykke?

Det sies ikke noe i strl. § 224 om hvilken betydning et eventuelt samtykke fra den som utnyttes eller forledes skal ha. Forarbeidene viser til Palermoprotokollen artikkel 3 b) som har en bestemmelse om dette. Av denne bestemmelsen følger det at samtykke til utnyttelse skal være uten betydning når noen av tvangsmidlene som bestemmelsen nevner er benyttet. Lovgiver har vurdert det slik at virkningen av et eventuelt samtykke fra fornærmede ikke bør nevnes uttrykkelig i lovteksten. På bakgrunn av uttalelser i forarbeidene skal ikke samtykke være noen straffrihetsgrunn i de saker hvor noen har blitt unyttet eller forledet til å la seg bruke til de nærmere bestemte formål, altså når forholdet rammes som menneskehandel.¹⁰⁹ Det gjelder også barn, men det følger av tolkningen over at barn under visse aldre ikke kan samtykke til ulike typer arbeid.

4.2.6 Medvirkning

Straffeloven § 224 annet ledd bokstav a til c tar sikte på å ramme ulike former for medvirkning til menneskehandel. Bestemmelsen tar særlig sikte på å ramme bakmenn. Medvirkningsbestemmelsene i bokstav a og c omtaler spesialiserte former for medvirkning, mens bokstav b gjelder medvirkning mer generelt.¹¹⁰ Det følger av bokstav a at den som legger forholdene til rette for utnyttelse eller forledelse som omtalt i første ledd ved å anskaffe, transportere eller motta personen, rammes av bestemmelsen. Det følger av forarbeidene at formålet ”er å ramme det apparatet som gjør det mulig å utnytte mennesker til de formål som nevnes i første ledd”.¹¹¹ Forarbeidene omtaler bokstav c som en spesiell medvirkningsregel som omhandler personer som står i et myndighetsforhold til den som utnyttes. Bestemmelsen ”tar særlig sikte på foreldre eller andre med foreldreansvar, oppnevnte verger, ansatte i barnehjem eller fengs-

¹⁰⁹ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 61.

¹¹⁰ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98.

¹¹¹ Ibid.

ler, militære overordnede og lærere”.¹¹² Det følger av forarbeidene at både den som mottar betaling eller en annen fordel for å gi samtykke til utnyttelse, og den som gir slik betaling eller fordel for å få slikt samtykke, rammes. Bokstav c taler om betaling eller annen fordel, og det er i tråd med deler av definisjonen av salg av barn i tilleggsprotokollen, men bestemmelsen sier ikke noe direkte om overføring.

4.2.7 Forsøk

Det følger av strl. § 49 at forsøk er straffbart. Forsøk på å utnytte eller forlede noen til å la seg bruke til de nærmere bestemte formål, og forsøk på å medvirke til dette, er straffbart. Rene forberedelseshandlinger er ikke belagt med straff.

Norsk straffelovgivning omfatter altså straff for forsøk slik tilleggsprotokollen i artikkel 3 nr. 2 krever. Straffeloven § 49 dekker imidlertid forsøk på de handlinger som følger av strl. § 224, og dekker dermed tilleggsprotokollens krav i samme utstrekning som § 224. Er ikke strl. § 224 tilstrekkelig dekkende for det som følger av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 vil heller ikke straff for forsøk være dekkende. Det er nemlig forsøk på begå handlinger som er omtalt i artikkel 3 nr. 1 som skal dekkes, jf. tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 2.

4.2.8 Grov menneskehandel

Straffeloven § 224 er inndelt etter simpel og grov overtredelse. Fjerde ledd omhandler grov menneskehandel. Bestemmelsen angir i annet punktum noen momenter som særlig skal vektlegges ved vurderingen av om overtredelsen skal bedømmes som grov. Momentene som nevnes er om den som ble utsatt for handlingen var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte. Det følger av ordlyden i strl. § 224 fjerde ledd at dersom barn er involvert i menneskehandel, skal dette særlig vektlegges i vurderingen av om overtredelsen skal klassifiseres som grov. Overtredelsen blir ikke uten videre ansett som grov hvor barn er involvert.

4.2.9 Strafferammen

For menneskehandel er strafferammen fengsel i inntil 5 år. Strafferammen er den samme for medvirkningshandling. Av strl. § 224 fjerde ledd første punktum følger det at strafferammen for grov menneskehandel er fengsel i inntil 10 år.

Menneskehandel vil ofte være knyttet til organiserte, kriminelle grupper.¹¹³ Det følger av strl. § 60a at maksimumsstraffen i straffebudet i slike tilfeller heves til det dobbelte, men likevel

¹¹² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 98-99.

¹¹³ Andenæs (2013) s.181.

ikke med mer enn 5 års fengsel. Dersom menneskehandel er utøvet som ledd i aktivitetene til en organisert kriminell gruppe, vil maksimumsstraffen for menneskehandel kunne heves til 10 års fengsel og for grov menneskehandel til 15 års fengsel.

4.2.10 Evaluering

På bakgrunn av tolkningen av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (i) og strl. § 224, vil jeg foreta en evaluering av om straffebudet er dekkende for de handlingene som omtales i tilleggsprotokollen, når det gjelder salg av barn.

Tilleggsprotokollen gir i artikkel 2 en definisjon av hva som i protokollen menes med salg av barn. I artikkel 3 omtales nærmere bestemte handlinger som skal kriminaliseres og dekkes av partenes straffelovgivning. Det er som tidligere nevnt nær sammenheng mellom disse artiklene. Gjerningsbeskrivelsen som partenes nasjonale straffelovgivning må dekke, fremgår når disse bestemmelsene leses i sammenheng.¹¹⁴

Når det gjelder salg av barn, følger det av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (i) at det å tilby, levere eller motta et barn, uansett med hvilke midler, med formål om seksuell utnyttelse av barnet, overføring av barns organer mot fortjeneste eller bruk av barnet i tvangsarbeid, skal dekkes av partenes straffelovgivning. Salg av barn defineres som ”enhver handling eller transaksjon der et barn overføres fra en person eller gruppe personer til en annen mot betaling eller enhver annen motytelse”.¹¹⁵

Straffeloven § 224 rammer den som utnytter et barn eller forleder det til å la seg bruke til prostitusjon eller andre seksuelle tjenester, tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging, krigstjeneste i fremmed land eller fjerning av vedkommendes organer.

Straffeloven § 224 bygger som nevnt i stor grad på Palermoprotokollen artikkel 3, jf. artikkel 5. I protokollens artikkel 3 gis en definisjon av ”trafficking in persons”. Det norske straffebudets utforming bygger i stor grad på denne definisjonen. Betegnelsen ”trafficking in persons” er i den norske oversettelsen av protokollen oversatt til ”handel med mennesker”.¹¹⁶ I strl. § 224 brukes betegnelsen menneskehandel. Den norske lovteksten benytter altså ikke uttrykket trafficking, og ”handel” omfatter vanligvis kjøp og salg. På denne bakgrunn kan man stille spørsmål om problematikken som er omtalt overfor, om salg og trafficking (3.3.5), ikke blir aktuell for Norges del. Problematikken går i korte trekk ut på at mange stater identifiserer salg av barn med trafficking og kun har lovgivning som forbyr dette. Salg av barn kan imidlertid

¹¹⁴ St.prp.nr. 58 (2000-2001) s. 3.

¹¹⁵ Tilleggsprotokollen art. 2 a).

¹¹⁶ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 145 (Vedlegg 2).

forekomme uten at det innebærer trafficking. En lovgivning som kun forbyr trafficking av barn vil ikke alltid være dekkende for handlinger eller aktiviteter som innebærer salg av barn. Selv om den norske lovteksten ikke bruker betegnelsen trafficking, bygger den som nevnt i stor grad på Palermoprotokollen som gjelder trafficking. Problematikken vil dermed også kunne være aktuell for Norge. Et spørsmål er om Norge ved mer eller mindre å ta Palermo-protokollens bestemmelser som gjelder trafficking inn i strl. § 224, også oppfyller sine forpliktelser etter tilleggsprotokollen når det gjelder salg av barn. Svaret på dette spørsmålet beror på en tolkning av strl. § 224. Straffeloven § 224 må være dekkende for det som følger av tilleggsprotokollen artikkel 2 og 3 og fullt ut reflektere definisjonen av salg av barn.

Ordlyden i strl. § 224 sier ikke noe direkte om salg av barn. Det norske straffebudet forbyr nærmere bestemte handlinger som skal anses som menneskehandel. Med handel forbindes gjerne kjøp og salg. Det følger av en naturlig språklig forståelse av ordet menneskehandel at det vil kunne omfatte kjøp og salg av mennesker.

Ovenfor har jeg kommet frem til at uttrykket ”utnytter” i strl. § 224 kan anses å dekke opp deler av definisjonen av salg av barn i tilleggsprotokollen artikkel 2 a), ”mot betaling eller enhver annen motytelse”. Høyesteretts tolkning av ”utnytter” i Rt. 2011 s. 1127 viser imidlertid at definisjonen ikke vil være dekket opp i alle tilfeller (4.2.2). Det norske straffebudet er dekkende når det gjelder det at barn skal beskyttes mot menneskehandel uavhengig av hva slags midler som er benyttet (4.2.3). De formål som fremgår av strl. § 224 om menneskehandel er, med mulig unntak av formålet om tvangsarbeid, dekkende for de formål som fremgår av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (i) (a)-(c) når det gjelder salg av barn (4.2.4).

Da det norske straffebudet kan fremstå som dekkende for deler av definisjonen av salg av barn i tilleggsprotokollen artikkel 2 a), blir neste spørsmål om straffebudet er dekkende for den resterende delen av definisjonen. Jeg tenker da på om selve handlingen, ”overføres”, er dekket opp i det norske straffebudet.

Ordlyden i strl. § 224 sier ikke noe direkte om overføring. Straffebudet omhandler utnyttelse eller forledelse til nærmere bestemte formål. Det vil nok innebære å strekke ordlyden for langt å innfortolke at utnyttelse eller forledelse innebærer overføring. Jeg kan ikke se at straffebudet dekker den del av definisjonen av salg av barn som gjelder selve handlingen, jf. ”overføres”.

I forarbeidene til strl. § 224 sies det svært lite om tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi. FNs barnekonvensjon med protokoll om salg av barn mv., nevnes som en blant flere internasjonale instrumenter som pålegger Norge å bekjempe handel

med kvinner og barn.¹¹⁷ Tilleggsprotokollen nevnes i forbindelse med omtale av utnyttelse eller forledelse til fjerning av organer. Forarbeidene viser til at handel med mennesker for å få tilgang til organene deres særskilt er nevnt i tilleggsprotokollen til barnekonvensjonen.¹¹⁸ Utover dette knyttes ingen mer spesifikke kommentarer til protokollen og de krav den stiller til nasjonal straffelovgivning med hensyn til salg av barn. Tilleggsprotokollen ble viet liten oppmerksomhet under arbeidet med bestemmelsen. Dette tyder på at forholdet til protokollen i liten grad har blitt vurdert.

Norge leverte sin første rapport til barnekomiteen om gjennomføringen av tilleggsprotokollen i 2004. I rapporten informeres komiteen om strl. § 224 og dens innhold.¹¹⁹ I sine avsluttende merknader til Norge i 2005 ga barnekomiteen uttrykk for at den var takknemlig for Norges vedtagelse av strl. § 224.¹²⁰ Dette kan tolkes dit hen at komiteen mener at Norges straffelovgivning på området er dekkende for de krav som følger av tilleggsprotokollen artikkel 2 og 3, når det gjelder salg av barn. I sine avsluttende merknader fra 2010 merker komiteen seg med interesse den tilføyelsen som ble gjort til strl. § 224 i 2006.¹²¹ Komiteen gir ikke uttrykk for bekymring i tilknytning til nasjonal lovgivning som kriminaliserer salg av barn. Den anbefaler Norge blant annet å håndheve de lover som kriminaliserer salg, trafficking og bortføring av personer.¹²²

På bakgrunn av min evaluering av strl. § 224 finner jeg at straffebudet dekker opp mye av det som følger av tilleggsprotokollen artikkel 2 og 3. Ut fra en språklig fortolkning kan betegnelsen menneskehandel sies å omfatte kjøp og salg av mennesker. Men tilleggsprotokollen oppstiller et krav om at partene må ha en straffelovgivning som fullt ut reflekterer definisjonen av salg av barn slik den fremgår av tilleggsprotokollen artikkel 2 og 3. Jeg finner at strl. § 224 ikke i tilstrekkelig grad dekker definisjonen av salg av barn, slik det fremgår av tilleggsprotokollen artikkel 2. Den delen av definisjonen som gjelder selve handlingen, ”overføres”, dekkes ikke opp av straffebudet. Norge er forpliktet til å innta dette i sin straffelovgivning.

4.3 Straffeloven 2005 § 257 og § 258

Straffeloven 2005 § 257 og § 258 omhandler menneskehandel og grov menneskehandel. Det fremgår av forarbeidene til strl. 2005 § 257 at den tar sikte på å videreføre strl. § 224 første til

¹¹⁷ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 56.

¹¹⁸ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 65.

¹¹⁹ Norges rapport til FNs barnekomité (2004) pkt. 8.

¹²⁰ Barnekomiteens avsluttende merknader til Norge (2005) avs. 15.

¹²¹ Barnekomiteens avsluttende merknader til Norge (2010) avs. 53.

¹²² Barnekomiteens avsluttende merknader til Norge (2010) avs. 53 og 54.

tredje ledd.¹²³ En endring som er foretatt er at strafferammen er økt til 6 år. Bakgrunnen for dette er at strl. 2005 ikke åpner for strafferammer på fengsel i inntil 5 år.¹²⁴ Departementet forslø derfor å øke strafferammen til fengsel i inntil 6 år.¹²⁵ Det følger av forarbeidene at det i bestemmelsens innledning er tatt med et alternativ om å tvinge i tillegg til det å utnytte eller forlede. Samtidig er ordet ”tvang” tatt ut av første ledd bokstav b. Denne endringen synliggjør for eksempel at prostitusjon også kan ha elementer av tvang i seg.¹²⁶ Utenom endringen av strafferammen og tillegget om å tvinge, er det ikke tilsiktet noen realitetsendringer med denne bestemmelsen.¹²⁷ Det som er gjennomgått ovenfor i forbindelse med tolkningen av strl. § 224 vil også kunne anvendes for strl. 2005 § 257.

Straffeloven § 224 fjerde ledd om grov menneskehandel skilles ut som en egen bestemmelse i strl. 2005 § 258. Bestemmelsen videreføres uten endringer, med unntak av at momentet som knytter seg til utbytte, ”har medført betydelig utbytte”, er formulert slik at det skal bedømmes som en uforsettlig følge etter strl. 2005 § 24.¹²⁸

I forarbeidene til den nye straffeloven omtales barnekonvensjonen ved flere anledninger. Men verken konvensjonen eller tilleggsprotokollen om salg av barn mv. omtales i forbindelse med lovens § 257 og § 258.

Bestemmelsene i strl. 2005 § 257 og § 258 viderefører i stor grad strl. § 224. Utenom de nevnte endringene, tar ikke straffebudene sikte på å endre realiteten. Dette innebærer at heller ikke straffebudene i den nye straffeloven dekker definisjonen av salg av barn, slik det fremgår av tilleggsprotokollen artikkel 2, fullt ut. Selve handlingen, ”overføres”, dekkes ikke opp av straffebudene om menneskehandel i den nye straffeloven.

¹²³ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 421.

¹²⁴ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 131-132.

¹²⁵ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 139.

¹²⁶ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 421.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid.

5 Adopsjonslovgivning

5.1 Tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii)

Det følger av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii) at partene, når det gjelder salg av barn slik det er definert i artikkel 2, skal ha en straffelovgivning som dekker det ”å medvirke på utilbørlig måte, som mellomledd, for å innhente samtykke til adopsjon av et barn i strid med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter om adopsjon”.

Som nevnt over (3.3.2) kan tilleggsprotokollen tolkes slik at de ulike handlingene som omtales i artikkel 3 nr. 1 a) (i) skal forbys som salg av barn. Handlingene representerer former for salg av barn som skal kriminaliseres. Det følger av ordlyden i artikkel 3 at det er nær sammenheng mellom de handlinger som skal forbys og definisjonen av salg av barn i artikkel 2. Salg av barn defineres i artikkel 2 a) som ”enhver handling eller transaksjon der et barn overføres fra en person eller gruppe personer til en annen mot betaling eller enhver annen motytelse”. Også handlingen som beskrives i artikkel 3 nr. 1 a) (ii) skal kriminaliseres som salg av barn. Jeg tolker det slik at definisjonen av salg av barn også må inngå som del av det forbud som fremgår av artikkel 3 nr. 1 a) (ii).

Det følger av ordlyden i artikkel 3 nr. 1 a) (ii) at bestemmelsen rammer det å medvirke på utilbørlig måte (”improperly”) for å innhente samtykke til adopsjon. Det er medvirkningen som skal være utilbørlig. Hva ”utilbørlig” innebærer er ikke helt klart. Utilbørlig er en såkalt rettslig standard og betegner at noe er moralsk sterkt kritikkverdig.¹²⁹ Et samtykke til adopsjon som innhentes på en sterkt kritikkverdig måte vil rammes.

Av ordlyden følger videre at partenenes straffelovgivning skal ramme den som medvirker som mellomledd ved innhenting av samtykke til adopsjon. Bestemmelsen tar altså ikke sikte på andre parter som er involvert i en adopsjonsprosess, for eksempel adoptivforeldre.

Videre må ikke innhenting av samtykke til adopsjon skje i strid med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter om adopsjon. Det kan forstås som de til enhver tid gjeldende internasjonale traktater som omhandler adopsjon. Haag-konvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonal adopsjon omtales i tilleggsprotokollens fortale. Barnekomiteen viser i flere av sine avsluttende merknader i forbindelse med adopsjon til Haag-konvensjonen. Komiteen påpeker at partene må sørge for at adopsjoner skjer i overensstemmelse med tilleggsprotokollen og i tråd med prinsippene og bestemmelsene i Haag-konvensjonen.¹³⁰ UNICEFs håndbok

¹²⁹ *Jusleksikon* (2010) s. 441.

¹³⁰ Eks. Barnekomiteens avsluttende merknader til Kambodsja (2015) avs. 17 og India (2014) avs. V.

for implementering av barnekonvensjonen bekrefter at Haag-konvensjonen regnes som et internasjonalt hovedverktøy for å forebygge internasjonal handel med barn med adopsjon som formål.¹³¹ Haag-konvensjonen er på denne bakgrunn blant de internasjonale rettslige instrumenter som tilleggsprotokollen sikter til i artikkel 3 nr. 1 a) (ii). For de parter som har ratifisert Haag-konvensjonen vil den være relevant, jf. Wien-konvensjonen artikkel 31 nr. 3 c).

Haag-konvensjonen ble vedtatt 29. mai 1993. Norge ratifiserte konvensjonen 25. september 1997, og for Norge trådte den i kraft 1. januar 1998.¹³² Av konvensjonens artikkel 1 følger det at konvensjonen har som formål at internasjonale adopsjoner skal skje under hensyntagen til barnets beste og med respekt for barnets grunnleggende rettigheter. Videre har konvensjonen som formål å etablere samarbeid mellom de stater som er parter for å hindre bortføring og salg av eller handel med barn.¹³³ Konvensjonen inneholder anbefalinger for internasjonale adopsjoner, bestemmelser om sentralmyndighet, adopsjonsprosedyrer, anerkjennelse og virkninger av adopsjon og generelle bestemmelser.

Haag-konvensjonen artikkel 4 inneholder bestemmelser som omhandler samtykke ved adopsjon. Av artikkelen følger blant annet at kompetent myndighet skal sørge for at den som skal samtykke har fått nødvendig rådgivning og informasjon om de rettslige virkningene av adopsjonen, at samtykket er avgitt fritt og skriftlig, at samtykket ikke har blitt påvirket av betaling eller kompensasjon av noe slag, at det ikke har blitt trukket tilbake, og dersom morens samtykke kreves, kan det bare gis etter fødselen.¹³⁴

Haag-konvensjonens bestemmelser om samtykke i forbindelse med adopsjon gjøres gjennom tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii) til en del av definisjonen av salg av barn og forbudet mot dette. Når en som opptrer som mellomledd innhenter samtykke til adopsjon på en utilbørlig måte som bryter med Haag-konvensjonens bestemmelser, og barnet overføres mot betaling eller annen motytelse, vil det representere ulovlig salg av barnet.¹³⁵ Partene må sørge for å ha en straffelovgivning som rammer dette.

Professor David Smolin har skrevet en artikkel med tittelen ”Intercountry Adoption as Child Trafficking”. Han stiller spørsmålet om når internasjonal adopsjon kan anses som en form for trafficking med barn. I den forbindelse skriver han blant annet litt om tilleggsprotokollens definisjon av salg av barn og artikkel 3 nr. 1 a) (ii) om utilbørlig påvirkning for å innhente

¹³¹ UNICEF (2007) s. 535.

¹³² Ot.prp.nr.63 (1997-1998) s. 7.

¹³³ Haag-konvensjonen art. 1.

¹³⁴ Haag-konvensjonen art. 4 c).

¹³⁵ Smolin (2004) s. 300.

samtykke til adopsjon. Smolin skriver "[a]s a technical matter, both elements – inducement of consent by an intermediary in a manner violating Hague standards and the transfer of children for remuneration or consideration – must be established to constitute the kind of 'sale of children' that literally violates the standards of the OP-CRC".¹³⁶ Tolkningen jeg har foretatt ovenfor av ordlyden i artikkel 3 nr. 1 a) (i) og (ii), om at definisjonen av salg av barn også må inngå som del av de handlinger som skal kriminaliseres i nasjonal straffelovgivning, er i tråd med Smolins tolkning.

Når en som opptrer som mellomledd innhenter samtykke til en adopsjon ved å gi betaling eller annen økonomisk fordel, vil det representere en form for salg av barn som skal forbys etter artikkel 3 nr. 1 a) (ii) i tilleggsprotokollen.¹³⁷ Det innebærer brudd på Haag-konvensjonen, det må anses som utilbørlig å påvirke et samtykke på denne måten, og barnet vil overføres mot betaling eller annen motytelse, jf. definisjonen av salg av barn.

Det kan også tenkes andre utilbørlige måter å innhente samtykke til adopsjon på. Dersom et samtykke innhentes ved bruk av tvang, press, svik, lureri, ved å unnlate å gi nødvendig rådgivning eller unnlate å informere om rettslige virkninger av å gi samtykke, kan det anses som utilbørlig. Disse utilbørlige måtene å innhente samtykke til adopsjon på vil representere ulovlig salg av barn når barnet overføres mot betaling eller annen motytelse.¹³⁸ Smolin skriver at betalingen eller motytelsen kan skje ved en senere overføring av barnet som ikke involverer foreldrene. Barn overføres ofte flere ganger, for eksempel fra foreldrene til et barnehjem, fra et barnehjem til et annet, og derfra til adoptivforeldre. Dersom en eller flere av disse overføringene involverer betaling eller annen motytelse og det opprinnelige samtykket til adopsjonen ikke ble avgitt på lovlig måte, vil det representere en form for salg av barn som skal forbys etter tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii).¹³⁹

Selv om ordlyden i artikkel 3 nr. 1 a) (ii) kun rammer den som medvirker som mellomledd, anbefaler barnekomiteen statene å kriminalisere handlinger og aktiviteter til alle parter som er involvert ved salg av barn med adopsjon som formål. En slik tolkning støttes av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 5, som krever at partene "skal iverksette alle egnede rettslige og administrative tiltak for å sikre at alle personer som medvirker ved adopsjon av et barn, opptrer i samsvar med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter".¹⁴⁰ Barnekomiteen viser også til

¹³⁶ Smolin (2004) s. 300.

¹³⁷ Smolin (2004) s. 302.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ UNICEF (2009) s. 11.

denne bestemmelsen i sine avsluttende merknader til flere parter.¹⁴¹ I UNICEFs håndbok for implementering av barnekonvensjonen vises til at Haag-konvensjonen er det multilaterale hovedverktøy ved internasjonal adopsjon. For stater som ikke har ratifisert Haag-konvensjonen vil den ikke være til hjelp, men definisjonen av salg av barn i artikkel 2 skal sikre at aspekter ved adopsjon som gjennomføres for å oppnå profitt skal kriminaliseres uansett om et land har tiltrådt Haag-konvensjonen eller ikke.¹⁴²

5.2 Nasjonal adopsjonslovgivning

Den relevante norske lovgivningen er adopsjonsloven § 16 b annet ledd, som inneholder straffebud. Jeg vil her se nærmere på denne, spesielt med hensyn til regulering av straff.

5.2.1 Adopsjonsloven av 1986

Lov av 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon regulerer nasjonale og internasjonale adopsjoner. Adopsjonsloven (adl.) kapittel 3A om adopsjonsformidling og godkjenning av adoptivhjem ble tilføyd ved lov av 11. juni 1999 nr. 38.¹⁴³ I dette kapittelet finner vi en bestemmelse som sier noe om straff, adl. § 16 b. Adopsjonsloven § 16 b lyder slik:

”Det er forbudt for privatpersoner å drive formidlingsvirksomhet for plassering av barn med adopsjon for øyet. For organisasjoner er det forbudt å drive slik formidlingsvirksomhet uten tillatelse fra departementet, jf. § 16 d.

Den som forsettlig overtrer forbudet i første ledd eller medvirker til dette, straffes med bøter eller fengsel inntil tre måneder. Forsøk straffes likt med fullbyrdet overtredelse”.

Bestemmelsen oppstiller et generelt forbud mot adopsjonsformidling. For privatpersoner er det totalforbud mot å drive formidlingsvirksomhet for plassering av barn når formålet er adopsjon. Formidlingsvirksomhet forbys også for organisasjoner, men organisasjoner kan likevel få tillatelse fra departementet til å formidle barn fra fremmed stat med sikte på adopsjon, jf. adl. § 16 d. All adopsjonsformidling krever altså tillatelse fra departementet. Det følger av forarbeidene at ”[f]orbudet gjelder organisasjoner i vid forstand og uavhengig av virksomhetens rettslige grunnlag”.¹⁴⁴ Det nevnes som eksempel at foreninger, stiftelser, selskaper og andre sammenslutninger vil omfattes av forbudet.¹⁴⁵ Vilkårene for å få tillatelse til å drive adopsjonsformidling er at vedkommende organisasjon har adopsjonsformidling som hoved-

¹⁴¹ Eks. Barnekomiteens avsluttende merknader til Tyskland (2014) avs. 24 og Vatikanstaten (2014) avs. 26.

¹⁴² UNICEF (2007) s. 672.

¹⁴³ Endringslov til adopsjonsloven mm.

¹⁴⁴ Ot.prp.nr.63 (1997-1998) s. 39.

¹⁴⁵ Ot.prp.nr.63 (1997-1998) s. 19.

formål, organisasjonen skal drives ut fra det som antas å være til gagn for barnet, og den skal ikke ha økonomisk vinning for øyet.¹⁴⁶

Adopsjonsloven § 16 a gir en definisjon av hva som menes med adopsjonsformidling. Adopsjonsloven § 16 a og § 16 b henger følgelig sammen, ved at definisjonen i § 16 a klargjør hva forbudet i § 16 b rammer.¹⁴⁷ Med adopsjonsformidling forstås ”enhver virksomhet som har til formål å skape kontakt mellom barn som kan adopteres og personer som ønsker å adoptere, herunder enhver registrering eller utredning av adoptivsøkere, registrering av barn som kan adopteres eller utvelging av foreldre til det enkelte barn”.¹⁴⁸ Dette rammes altså av forbudet mot adopsjonsformidling i adl. § 16 b.

Det følger av adl. § 16 b annet ledd at forsettlig overtredelse og medvirkning til dette rammes. Forsøk er også straffbart. Straffen er bøter eller fengsel i inntil tre måneder.

I lovforarbeidene la departementet til grunn at forbudsbestemmelsen i § 16 b ville ha sin største berettigelse når det gjaldt internasjonale adopsjoner. Noe av bakgrunnen for forbudet mot og strafflegging av formidlingsvirksomhet var ønsket om at det skulle ha en preventiv effekt, og at det skulle hindre at noen setter i gang slik virksomhet. Regelverket skulle også bidra til å føre virksomhet med adopsjonsformidling inn i akseptable og kontrollerte former.¹⁴⁹

Forbudet i adl. § 16 b retter seg mot de som formidler en adopsjon. Loven har også et forbud som retter seg mot adoptanten, den som selv adopterer. Det følger av adl. § 16 e at den som er bosatt i Norge ikke må adoptere barn fra fremmed stat uten forhåndssamtykke fra departementet. Neste spørsmål er om dette forbudet er belagt med straff. Det ble under lovarbeidet vurdert om lovens straffebestemmelse burde ”utvides til også å gjelde personer som adopterer i fremmed stat eller bringer barn til Norge med sikte på adopsjon her i landet, uten å ha innhentet norske myndigheters samtykke på forhånd”.¹⁵⁰ En slik utvidelse ble ikke foretatt. Det er altså forbudt å adoptere barn fra fremmed stat uten forhåndssamtykke, men overtredelse av forbudet er ikke belagt med straff.

I forarbeidene sies noe helt generelt om forholdet til Haag-konvensjonen. Det uttales blant annet at formålene med Haag-konvensjonen, å hindre at bortføring og handel med barn forekommer, stemmer ”godt overens med det som er norske myndigheters overordnede prinsipper

¹⁴⁶ Adl. § 16 d.

¹⁴⁷ Ot.prp.nr.63 (1997-1998) s. 39.

¹⁴⁸ Adl. § 16 a.

¹⁴⁹ Ot.prp.nr.63 (1997-1998) s. 19.

¹⁵⁰ Ibid.

for adopsjonsformidling av utenlandske barn. Dette innebærer å legge forholdene til rette for forsvarlige ordninger der kjøp og salg av barn ikke finner sted, og at barn som er frigitt for adopsjon til Norge gis gode og egnede foreldre i sitt nye hjemland”.¹⁵¹

5.2.2 Evaluering

Spørsmålet er nå om det ”å medvirke på utilbørlig måte, som mellomledd, for å innhente samtykke til adopsjon av et barn i strid med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter om adopsjon” fullt ut er dekket av adl. § 16 b, slik artikkel 3 nr. 1 a) (ii) i tilleggsprotokollen krever.

Det følger av forarbeidene at det er et overordnet prinsipp for adopsjonsformidling av utenlandske barn å hindre at kjøp og salg av barn finner sted.¹⁵² Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at dette er uttrykt som et formål i lovens forarbeider. Tilleggsprotokollen stiller krav til utformingen av den materielle straffelovgivningen.

Det fremgår av adl. § 16 b at det er formidlingsvirksomhet som forbys og straffebelegges. Av definisjonen i adl. § 16 a følger at dette typisk rammer virksomhet som drives av mellommenn, nemlig ”virksomhet som har til formål å skape kontakt mellom barn som kan adopteres og personer som ønsker å adoptere”.¹⁵³ Forbudet i adl. § 16 b er generelt utformet og gjelder for privatpersoner og organisasjoner uten tillatelse, og det vil altså kunne ramme noen som opptrer som mellomledd.

Det er på det rene at adl. § 16 b vil ramme ulovlig innhenting av samtykke til adopsjon av et barn. Privatpersoner og organisasjoner uten tillatelse fra departementet kan ikke drive adopsjonsformidling overhodet. Drives slik formidlingsvirksomhet, vil denne rammes av forbudet, og straff kan ilegges. Organisasjoner kan få tillatelse fra departementet til å drive adopsjonsformidling, og kan da formidle barn fra fremmed stat med sikte på adopsjon, jf. adl. § 16 d. Til tross for at slik tillatelse gis, kan det tenkes at organisasjoner eller noen de samarbeider med på utilbørlig måte innhenter samtykke til adopsjon av barn i strid med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter om adopsjon. En slik handlemåte er ikke direkte regulert i adopsjonsloven. Lovteksten sier ikke noe om utilbørlig medvirkning i forbindelse med innhenting av samtykke til adopsjon i strid med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter. Dessuten er det ingenting i lovteksten som knyttes opp mot tilleggsprotokollens definisjon av salg av barn. På denne bakgrunn kan ikke adopsjonslovens bestemmelser sies å oppfylle det minimumskrav som tilleggsprotokollen art. 3 nr. 1 a) (ii) stiller.

¹⁵¹ Ot.prp.nr.63 (1997-1998) s. 10.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Adl. § 16 a.

Som nevnt over (5.1) har barnekomiteen til tross for ordlyden i tilleggsprotokollen art. 3 nr. 1 a) (ii) som kun rammer de som medvirker som mellomledd, anbefalt stater å kriminalisere handlinger og aktiviteter til alle parter som er involvert ved salg av barn med adopsjon som formål. En slik tolkning støttes av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 5.¹⁵⁴ Adopsjonsloven § 16 b oppstiller et generelt forbud mot adopsjonsformidling, og formidlingsvirksomhet er typisk virksomhet som drives av mellommenn. Dette innebærer at andre personer som medvirker ved adopsjon av et barn og som eventuelt ikke opptrer i samsvar med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter, ikke omfattes av den norske lovgivningen, og heller ikke kan straffes ved overtredelser. Barnekomiteens anbefalinger går nok lenger enn det som strengt tatt kan kreves av statene. Det vil være en fordel om statene også dekker det som følger av komiteens anbefalinger, men det er ikke juridisk nødvendig.

Det er rom for forbedringer av den norske adopsjonslovgivningen når det gjelder bestemmelser om forbud og illeggelse av straff for overtredelser. Endring er nødvendig for at nasjonal adopsjonslovgivning med hensyn til straffebestemmelser skal oppfylle de krav som stilles i tilleggsprotokollen til barnekonvensjonen.

5.2.3 Utredning om ny adopsjonslov

5.2.3.1 Innledning

I september 2012 ble det nedsatt et offentlig utvalg som skulle utrede forslag til ny adopsjonslov. Adopsjonslovutvalget la 14. oktober 2014 frem sin utredning om ny adopsjonslov, NOU 2014:9.¹⁵⁵ I adopsjonslovutvalgets mandat lå blant annet at de skulle ”foreta en prinsipiell vurdering av adopsjonsinstituttet i dag og en generell vurdering av hva loven bør innholde”.¹⁵⁶ Utvalget ble blant annet gitt i oppdrag ”å utrede og utarbeide utkast til ny lov om adopsjon, der våre internasjonale forpliktelser inkluderes”.¹⁵⁷

Jeg vil her se nærmere på hva utvalget har kommet frem til når det gjelder regulering av straff og forholdet til internasjonale forpliktelser. Videre vil jeg vurdere om forslaget til ny lov oppfyller de krav som tilleggsprotokollen stiller.

FNs barnekonvensjon nevnes i utredningen som ett av flere relevante internasjonale instrumenter i tilknytning til adopsjon. I saker som har et internasjonalt tilsnitt nevnes også at bestemmelser i tilleggsprotokollen om salg av barn mv., som omhandler tiltak for å hindre salg

¹⁵⁴ UNICEF (2009) s. 11.

¹⁵⁵ NOU 2014:9 s. 5.

¹⁵⁶ NOU 2014:9 s. 25.

¹⁵⁷ Ibid.

av barn, kan være relevante.¹⁵⁸ Haag-konvensjonen omtales i utredningen som et sentralt internasjonalt instrument når det gjelder internasjonal adopsjon.

5.2.3.2 Forslag om flere forbudsbestemmelser

Adopsjonslovutvalget foreslår å innføre flere nye forbudsbestemmelser i tillegg til de som allerede følger av gjeldende lov. Gjeldende adopsjonslov har bestemmelser om forbud mot å adoptere barn fra utlandet uten forhåndssamtykke og forbud mot adopsjonsformidling for andre enn organisasjoner med tillatelse. I forslag til ny lov foreslås forbud mot å yte vederlag eller annen motytelse for å prøve å påvirke samtykke til adopsjon eller uttalelse i denne sammenheng, forbud mot å gi vederlag i forbindelse med adopsjonsformidling og regler om taushetsplikt.¹⁵⁹

Adopsjonslovutvalget uttaler i utredningen at "[b]åde adopsjonsformidling uten tillatelse, internasjonal adopsjon uten forhåndssamtykke, og bruk av vederlag for å påvirke aktører i adopsjonsprosessen, er handlinger som kan betegnes som handel med barn".¹⁶⁰ Norge er internasjonalt forpliktet til å hindre bortføring og handel med barn, og etter utvalgets syn er forbudsbestemmelsene nødvendige for å hindre at barn blir bortført og utsatt for handel.¹⁶¹

5.2.3.3 Forbud mot vederlag

Gjeldende adopsjonslov har ingen bestemmelse om forbud mot vederlag for å påvirke de aktører som er involvert i en adopsjonssak. Utvalget trekker i utredningen frem noen av Norges internasjonale forpliktelser i forbindelse med salg av og handel med barn, herunder barnekonvensjonen artikkel 34 og 35, tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii), Haag-konvensjonen artikkel 4 c) nr. 3 og d) nr. 4 og Europarådskonvensjonen artikkel 17.¹⁶² Utvalget uttaler at "[f]orbud mot vederlag for adopsjon følger allerede av Norges internasjonale forpliktelser, og en lovfesting av forbudet i adopsjonsloven vil gjøre norsk rett i bedre overenstemmelse med FNs barnekonvensjon, Haagkonvensjonen og Europarådskonvensjonen. Ved å lovfeste forbudet mot vederlag synliggjøres norske myndigheters holdninger til menneskehandel, kjøp og salg med barn."¹⁶³

¹⁵⁸ NOU 2014:9 s. 39.

¹⁵⁹ NOU 2014:9 s. 377.

¹⁶⁰ NOU 2014:9 s. 379.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² NOU 2014:9 s. 95.

¹⁶³ NOU 2014:9 s. 96.

Utkastet til § 10 i ny lov lyder slik: ”Det er ikke tillatt å gi løfte om eller å gi vederlag eller noen annen ytelse for å prøve å påvirke en person som skal samtykke til en adopsjon eller uttale seg om en søknad om å adoptere eller å få forhåndssamtykke”.¹⁶⁴

I merknaden til denne bestemmelsen uttaler adopsjonslovutvalget at både Haag-konvensjonen og Europarådskonvensjonen setter forbud mot utilbørlig vederlag. De benytter ulike formuleringer, men ”kjernen er forbud mot å påvirke et samtykke til adopsjon ved økonomiske ytelser eller andre fordeler”.¹⁶⁵

Forbudet i forslag til § 10 skal gjelde både vederlag og annen motytelse. Det innebærer at også andre fordeler enn betaling i penger omfattes.¹⁶⁶ Rene utgiftsdekninger rammes ikke, og det er bakgrunnen for forslaget om at vederlaget eller motytelsen skal gis i den hensikt ”å påvirke” noen.¹⁶⁷ Forbudet rammer den som ved vederlag eller annen motytelse søker å påvirke ikke bare et samtykke til adopsjon, men også en uttalelse i forbindelse med adopsjonen. Forbudet skal ramme den som gir slikt vederlag eller annen motytelse eller som gir løfte om dette.

Dagens adopsjonslov har heller ingen bestemmelse om forbud mot å gi vederlag ved formidling av adopsjoner. Utkastet til § 35 i ny lov lyder slik: ”Det er ikke tillatt å gi urettmessig vederlag eller noen annen ytelse for å påvirke organisasjoner, personer i organisasjoner eller andre personer som formidler en adopsjon”.¹⁶⁸

Forbudet rammer den som gir vederlag eller annen ytelse til de som formidler en adopsjon. Forbudet rammer ”urettmessig” vederlag. Formuleringen er inntatt for å markere at lovlige vederlag, for eksempel gebyrer, faller utenfor.¹⁶⁹

Når det gjelder de som mottar vederlag for å gi samtykke eller uttale seg i forbindelse med en adopsjon, og de som mottar urettmessig vederlag i forbindelse med adopsjonsformidling, må spørsmål om straff løses etter korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven.¹⁷⁰

¹⁶⁴ NOU 2014:9 s. 418.

¹⁶⁵ NOU 2014:9 s. 396.

¹⁶⁶ NOU 2014:9 s. 96.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ NOU 2014:9 s. 421.

¹⁶⁹ NOU 2014:9 s. 407.

¹⁷⁰ Ibid.

5.2.3.4 Forhåndssamtykke til internasjonal adopsjon

Dagens adopsjonslov har i § 16 e en bestemmelse om at den som er bosatt i Norge, ikke kan adoptere barn fra utlandet uten forhåndssamtykke. Forslaget til § 18 første ledd i ny lov viderefører rettstilstanden slik den er etter første ledd i gjeldende adopsjonslov § 16 e.

Det at man må ha forhåndssamtykke for å adoptere fra utlandet er en viktig side ved Haag-konvensjonen når det gjelder å hindre bortføring og handel med barn.¹⁷¹ Bestemmelsen synes ikke å oppfylle noen bestemt side av tilleggsprotokollen artikkel 3.

5.2.3.5 Forbud mot adopsjonsformidling

Dagens adopsjonslov har i § 16 b, som omhandlet ovenfor, en bestemmelse om forbud mot adopsjonsformidling. Utkastet til § 32 første ledd i ny lov viderefører gjeldende adopsjonslov § 16 b første ledd. I § 32 annet ledd gis en definisjon av adopsjonsformidling, og denne bygger på gjeldende adopsjonslov § 16 a. Begge leddene har fått en noe annerledes språklig formulering.

5.2.3.6 Straff

Adopsjonslovutvalget diskuterer i utredningen hvorvidt overtredelse av forbudsbestemmelsene i ny adopsjonslov bør belegges med straff.

Utvalget viser i den forbindelse til FNs barnekonvensjon artikkel 35 og 36 som forbyr utnytting, bortføring, salg av og handel med barn, og til tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii). Utvalget viser til at Norge er konvensjonsforpliktet til å forby de handlinger og aktiviteter som er omtalt, og at disse må omfattes av landets straffelovgivning.¹⁷²

Utvalget uttaler at "[a]dopsjonslovutvalgets lovutkast til § 10 (forbud mot vederlag for samtykke), § 32 (forbud mot adopsjonsformidling) og § 35 (forbud mot vederlag for adopsjonsformidling) er etter utvalgets syn sentrale bestemmelser som er nødvendig for å hindre at barn blir utsatt for bortføring eller handel, og sikre at barna får vokse opp i trygge og stabile hjem. Disse hensynene er så viktige at overtredelse bør straffes. Adopsjonslovutvalget mener at andre sanksjoner ikke vil strekke til dersom et av forbudene er overtrådt".¹⁷³

Utvalget foreslår derfor i sin utredning at brudd på forslag til ny lov §§ 10, 32 og 35 skal være straffbart. Strafferammen i gjeldende adopsjonslov § 16 b annet ledd foreslås å gjelde for overtredelse av de nevnte bestemmelsene. Utkastet til § 50 om straff lyder etter dette slik:

¹⁷¹ NOU 2014:9 s. 400.

¹⁷² NOU 2014:9 s. 377.

¹⁷³ NOU 2014:9 s. 379.

”Den som overtrer forbudet i § 10, § 32 eller § 35, straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder.

Den som overtrer forbudet i § 37 annet ledd straffes etter straffeloven § 209 [straffeloven 1902 § 121]”.¹⁷⁴

Når det gjelder forbudet mot internasjonal adopsjon uten forhåndssamtykke, kommer utvalget frem til at overtredelse ikke skal belegges med straff. Utvalget legger avgjørende vekt på hensynet til sammenheng i regelverket. Utvalget uttaler at ”[i]nternasjonal adopsjon uten forhåndssamtykke kan sammenlignes med personer som reiser utenlands for å gjennomføre assistert befruktning i utlandet med metoder som ikke er tillatt i Norge. Privatpersoner som søker eller benytter tilbud som er i strid med bioteknologiloven er unntatt fra straffebestemmelsen i denne loven, jf. § 7-5 annet ledd bokstav a) (...). Adopsjonslovutvalget mener det vil skape liten sammenheng i regelverket dersom personer som adopterte utenlands i strid med norske regler skulle kunne bli straffet, mens personer som bruker – og eventuelt også betaler for – metoder for assistert befruktning i utlandet i strid med norsk regelverk, ikke straffes”.¹⁷⁵

5.2.4 Evaluering av forslag til ny lov

Dersom utkastet til ny adopsjonslov blir vedtatt, vil Norge da oppfylle det krav som stilles i tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii), om at det ”å medvirke på en utilbørlig måte, som mellomledd, for å innhente samtykke til adopsjon av et barn i strid med internasjonale rettslige instrumenter om adopsjon”, fullt ut skal dekkes av straffelovgivningen?

I adopsjonslovutvalgets utredning rettes mye fokus mot Norges internasjonale forpliktelser på adopsjonsområdet. Utvalgets oppdrag bestod blant annet i å utrede og utarbeide utkast til ny lov om adopsjon, der internasjonale forpliktelser skulle inkluderes. Norges internasjonale forpliktelser blir synliggjort. Forslaget om videreføring og innføring av de forbudsbestemmelsene som er omtalt over, vil bidra til at norsk lovgivning i større grad oppfyller internasjonale forpliktelser på området. Det fremgår av utredningen at utvalget har søkt å gi regler som svarer med Haag-konvensjonen.¹⁷⁶

Tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii) omhandler det å medvirke på utilbørlig måte for å innhente samtykke til adopsjon av et barn i strid med internasjonale rettslige instrumenter om adopsjon. Den relevante bestemmelsen i utkast til ny lov vil være § 10. I utkast til ny adopsjonslov § 10 forbys blant annet det å gi løfte om eller å gi vederlag eller noen annen ytelse for å prøve å påvirke en person som skal samtykke til en adopsjon. Utredningen viser blant

¹⁷⁴ NOU 2014:9 s. 432.

¹⁷⁵ NOU 2014:9 s. 381.

¹⁷⁶ NOU 2014:9 s. 400.

annet til tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii), og det påpekes at partene har plikt til å forby det som følger av denne artikkelen og sørge for at slike handlinger omfattes av nasjonal straffelovgivning.¹⁷⁷ Av utvalgets merknader, som omtalt ovenfor, følger at noe av bakgrunnen for forbudet nettopp er bestemmelser i gjeldende internasjonale rettslige instrumenter, også barnekonvensjonen, Haag-konvensjonen og Europarådskonvensjonen. Bestemmelsen vil kunne ramme mellommenn, men også andre. Det å gi løfte om eller å gi vederlag eller annen ytelse for å prøve å påvirke en persons samtykke til adopsjon vil kunne karakteriseres som utilbørlig. Forslaget til § 10 vil ramme en form for utilbørlig medvirkning som tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii) tar sikte på å ramme. Påvirkes et samtykke på denne måten vil barnet overføres mot vederlag eller annen motytelse, jf. definisjonen i tilleggsprotokollen artikkel 2. Det følger av ordlyden i forslaget til § 10 at bestemmelsen tar sikte på å ramme det å prøve å påvirke et samtykke. Det kan tolkes dithen at en slik handling rammes uavhengig av om barnet faktisk overføres. Bestemmelsen gir således et bedre vern enn det som kreves etter tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii).

Paragraf 10 i ny adopsjonslov er blant de forbudsbestemmelsene hvor eventuell overtredelse foreslås belagt med straff, jf. forslag til § 50. Bestemmelsen vil da omfattes av nasjonal straffelovgivning, og på denne bakgrunn synes forslag til § 10 i ny lov å oppfylle det krav som stilles i tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 1 a) (ii). Sammenlignet med gjeldende adopsjonslov, som ikke har noen bestemmelse om forbud mot vederlag for å påvirke person som skal samtykke til adopsjon, gir forslag til ny lov et bedre vern.

Tolkningen ovenfor viser at tilleggsprotokollen også omfatter andre utilbørlige måter å innhente samtykke til adopsjon på. Ovenfor nevnes at samtykke som innhentes ved bruk av tvang, press, svik, lureri, ved å unnlate og gi nødvendig rådgivning eller unnlate å informere om rettslige virkninger av å gi samtykke, kan anses som utilbørlig. Tilfellene omfattes av tilleggsprotokollen dersom barnet senere overføres og det involverer betaling eller annen motytelse, forutsatt at det opprinnelige samtykket til adopsjonen ikke ble avgitt på lovlig måte.

Spørsmålet blir så om tilleggsprotokollen på dette punkt er tilstrekkelig dekket opp i den nasjonale adopsjonslovgivningen. Dekker forslaget til ny adopsjonslov de krav som stilles i artikkel 3 nr. 1 a) (ii) om at også andre utilbørlige måter å innhente samtykke på enn ved å gi betaling eller annen motytelse må dekkes? Forslaget til lovtekst i § 10 benytter ikke betegnelsen ”utilbørlig”. Bestemmelsen rammer det å gi løfte om eller å gi vederlag eller annen ytelse for å prøve å påvirke en person som skal samtykke til adopsjon, uttale seg om dette eller for å få forhåndssamtykke. De formene for utilbørlig medvirkning som er omtalt ovenfor vil ikke

¹⁷⁷ NOU 2014:9 s. 94-95.

rammes av ordlyden i § 10 da denne tar sikte på å ramme det å gi vederlag eller annen motytelse eller å gi løfte om dette. Heller ingen av de andre foreslåtte forbudsbestemmelsene i ny lov vil ramme dette, da disse ikke gjelder innhenting av samtykke til adopsjon. Det kan altså tenkes flere tilfeller av utilbørlig medvirkning som ikke vil rammes av forslaget til lovtekst i ny adopsjonslov.

Forslag til ny adopsjonslov belegges ikke forsøk med straff.¹⁷⁸ Det er ikke i tråd med tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 2.

Forslaget til ny lov gir på flere områder barn et bedre vern i forbindelse med adopsjon enn det som følger av gjeldende adopsjonslov selv om ikke alle handlinger som kan anses som utilbørlige rammes. Som tidligere nevnt innføres flere nye forbudsbestemmelser, og flere handlinger blir belagt med straff. Utvalget peker i utredningen på at dette er viktig blant annet for å hindre at barn blir utsatt for bortføring eller handel.

Norge vil i større grad også følge barnekomiteens anbefaling om å kriminalisere handlinger og aktiviteter til alle parter som er involvert ved salg av barn med adopsjon som formål. Flere av de nye forbudsbestemmelsene rammer også andre som er involvert i en adopsjon, ikke bare mellommenn. Forslaget til § 10 vil ramme alle som gir løfte om eller gir vederlag eller annen ytelse for å prøve å påvirke noen som skal samtykke til adopsjon. Forslaget til § 35 vil ramme alle som gir urettmessig vederlag eller annen ytelse for å påvirke noen som formidler en adopsjon.

¹⁷⁸ NOU 2014:9 s. 415-416.

6 Strafferammer

6.1 Tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 3

Det følger av tilleggsprotokollen artikkel 3 nr. 3 at partene skal sørge for at overtredelser av de handlinger som skal forbys etter artikkel 3 nr. 1 og 2 kan straffes med passende straffereaksjoner som tar hensyn til handlingenes alvorlige karakter.¹⁷⁹

Barnekomiteen har i liten grad vist til denne bestemmelsen i sin kommunikasjon med partene.¹⁸⁰ Det er vanskelig å si noe generelt om hva en passende straffereaksjon er. De handlingene som skal forbys etter tilleggsprotokollen er av svært ulik karakter: det å tilby, levere eller motta et barn, uansett med hvilke midler, med henblikk på seksuell utnyttelse av barnet, overføring av et barn for bruk av dets organer mot fortjeneste, bruk av barnet i tvangsarbeid og det å medvirke på utilbørlig måte, som mellomledd, for å innhente samtykke til adopsjon av et barn i strid med gjeldende internasjonale rettslige instrumenter om adopsjon. Overtredelser av disse forbudene vil igjen bestå av et vidt spekter av lovbrudd. Det følger av artikkel 3 nr. 3 at straffereaksjonen skal ta hensyn til handlingenes alvorlige karakter.

6.2 Norsk straffelovgivning

Det følger av strl. § 224 at strafferammen for menneskehandel er fengsel i inntil fem år, og ti år for grov menneskehandel. I strl. 2005 § 257 er strafferammen for menneskehandel økt til fengsel i inntil seks år. Strafferammen for grov menneskehandel er etter strl. 2005 § 258 fengsel i inntil ti år. Strafferammene på fem, seks og ti år som fremgår av disse bestemmelsene er høye etter norsk målestokk, og viser at lovgiver har tatt hensyn til handlingenes alvorlige karakter. De gir antakelig rom for utmåling av passende straff for det vide spekter av lovbrudd som straffebestemmelsene rammer.

6.3 Adopsjonslovgivning

Det følger av gjeldende adopsjonslov § 16 b annet ledd at straffen er bøter eller fengsel i inntil tre måneder. Denne strafferammen videreføres i forslaget til å gjelde overtredelse av ny adopsjonslov § 32 og utvides til å gjelde overtredelse av forbudene i § 10 og § 35, jf. forslaget til § 50 første ledd. Straffen reguleres i begge tilfeller i adopsjonsloven, altså i spesiallovgivningen.

I utredningen til ny adopsjonslov omtaler adopsjonslovutvalget at adopsjonsformidling uten tillatelse, internasjonal adopsjon uten forhåndssamtykke og bruk av vederlag for å påvirke

¹⁷⁹ Tilleggsprotokollen art. 3 nr. 3.

¹⁸⁰ UNICEF (2009) s. 12.

aktører i en adopsjonsprosess er handlinger som kan betegnes som handel med barn eller som øker risikoen for dette.¹⁸¹ Det kan altså anses som en form for menneskehandel eller føre til dette. Adopsjonslovutvalget foreslår å belegge handlingene, med unntak av internasjonal adopsjon uten forhåndssamtykke, med straff.

Strafferammen for handlingene er bøter eller fengsel i inntil tre måneder. Strafferammen er betraktelig lavere enn for menneskehandel etter straffeloven. Det er på det rene at menneskehandel, slik det er regulert i straffeloven, kan ramme svært alvorlige handlinger. Det vil være tale om straffbare handlinger som ofte rammer ofrene hardt.

Når det gjelder adopsjon vil det adopterte barnet som oftest ha eller få det bra. Det vil nok i de fleste tilfeller ikke være tale om noen form for utnyttelse av barnet. En adopsjon får likevel store konsekvenser for barn, foreldre og adoptivforeldre, ved at bånd brytes og stiftes. Barnet får en ny familie. Dersom noen påvirker en person som skal samtykke til, uttale seg om eller formidle adopsjon av et barn ved å gi vederlag, vil det være svært alvorlig. Selv om adopsjon ikke er skadelig for barnet, vil det kunne være svært alvorlig om adopsjon ikke foregår innenfor lovens rammer. Det kan stilles spørsmål ved om ikke strafferammen som følger av gjeldende lov og forslaget til ny adopsjonslov burde utvides og eventuelt tas inn i straffeloven.

I utredningen viser adopsjonslovutvalget til at det kan være aktuelt å straffe graverende forhold etter korrupsjonsbestemmelsen i strl. § 276a (strl. 2005 § 387) eller bestemmelsen om påvirkningshandel i strl. § 276c (strl. 2005 § 389).¹⁸² Strafferammen er høyere og handlingen vil straffes som korrupsjon eller påvirkningshandel. Det bør imidlertid på en eller annen måte tas inn i straffeloven at salg av barn i forbindelse med adopsjon skal straffes som nettopp salg av barn, slik tilleggsprotokollen krever.

¹⁸¹ NOU 2014:9 s. 379.

¹⁸² NOU 2014:9 s. 379-380.

7 Avslutning

Oppgavens problemstilling er om Norge oppfyller sin internasjonale forpliktelse etter tilleggsprotokollen til å kriminalisere salg av barn, herunder om norsk rett har straffebestemmelser som dekker de handlingene som omtales i tilleggsprotokollen når det gjelder salg av barn.

Jeg har funnet at strl. § 224 er dekkende for mye av det som følger av tilleggsprotokollen artikkel 2 og 3. Likevel dekkes ikke definisjonen av salg av barn i tilstrekkelig grad. Den delen av definisjonen som gjelder selve handlingen, "overføres", dekkes ikke opp av straffebudet. Norge er forpliktet til å innta dette i sin straffelovgivning.

Når det gjelder norsk adopsjonslovgivning er gjeldende adopsjonslov § 16 b, som regulerer straff, ikke dekkende for de krav tilleggsprotokollen stiller i tilknytning til adopsjon. Utredning om ny adopsjonslov har fokus på internasjonale forpliktelser, herunder barnekonvensjonen og tilleggsprotokollen. Dette gjenspeiles i utkast til ny lovtekst som inneholder flere forbudsbestemmelser hvor eventuell overtredelse belegges med straff. Forslaget til ny lov gir barn på flere områder et bedre vern i forbindelse med adopsjon sammenlignet med gjeldende adopsjonslov. Likevel kan det tenkes flere tilfeller av utilbørlig medvirkning ved innhenting av samtykke til adopsjon som ikke vil rammes av forslaget til lovtekst i ny adopsjonslov, slik tilleggsprotokollen etter min tolkning krever. Det fremgår heller ikke av forslaget at handlingene er kriminalisert som salg av barn.

Norsk rett har straffebestemmelser som dekker mye av det som følger av tilleggsprotokollen når det gjelder salg av barn, men kan ikke anses fullt ut dekkende. Endringer er nødvendig for at Norge skal kunne sies å oppfylle sin internasjonale forpliktelse etter tilleggsprotokollen til å kriminalisere salg av barn.

Litteraturliste

Litteratur:

Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*. 4. opplag ved Kjell V. Andorsen. Oslo, 2013.

Høstmælingen; Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*. 2. utg. Oslo, 2012.

Høstmælingen, Njål. *Internasjonale menneskerettigheter*. 5. opplag. Oslo, 2010.
Jusleksikon. Jon Gisle ... [et al.]. 4. utg. Oslo, 2010.

Smolin, David M. *Intercountry adoption as child trafficking*. I: Valparaiso University Law Review. Vol. 39 (2004) nr. 2. s. 281-325.

UNICEF. *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Prepared for UNICEF by Rachel Hodgkin and Peter Newell. Third edition. Geneva 2007.
http://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf [Sitert 18. januar 2015].

UNICEF Innocenti Research Centre. *Handbook on the optional protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography*. Februar 2009.
http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/optional_protocol_eng.pdf [Sitert 16. januar 2015].

Lover:

1814	Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814.
1902	Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.
1986	Lov om adopsjon (adopsjonsloven) av 28. februar 1986 nr. 8.
1999	Lov av 11. juni 1999 nr. 38 om endringer i lov av 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon mm.
1999	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30.
2003	Lov om endringer i straffeloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.) av 4. juli 2003 nr. 78.
2005	Lov om straff av 20. mai 2005 nr. 28 (straffeloven).

2006 Lov om endringer i straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 mv. (straff for å utnytte eller forlede noen til å tigge mv.) av 30. juni 2006 nr. 48.

Forarbeider:

NOU

NOU 2014:9 *Ny adopsjonslov*

Proposisjoner

Ot.prp.nr.63 (1997-1998) *Om lov om endringer i lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon mm.*

Ot.prp.nr.62 (2002-2003) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)*

Ot.prp.nr.50 (2005-2006) *Om lov om endringer i straffeloven 1902 (straff for å utnytte eller forlede noen til å tigge mv.)*

Ot.prp.nr.22 (2008-2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)*

Stortingsdokument

St.prp.nr. 58 (2000-2001) *Om samtykke til ratifikasjon av valfri protokoll av 25. mai 2000 om sal av barn, barneprostitusjon og barnepornografi, til FNs konvensjon av 20. november 1989 om rettane til barnet.*

Dommer:

Rt. 2011 s. 1061

Rt. 2011 s. 1127

Rt. 2012 s. 2039

Rt. 2013 s. 39

Rt. 2013 s. 449

HR-2014-975-U

Traktater:

ILO-konvensjon nr. 29 Konvensjon (nr. 29) om tvangsarbeid, Genève 28. juni 1930.

Wien-konvensjonen Wien-konvensjonen om traktatretten, Wien 23. mai 1969.

ILO-konvensjon nr. 138	Konvensjon (nr. 138) om minstealder for adgang til sysselsetting, 26. juni 1973.
Barnekonvensjonen	FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989.
Haag-konvensjonen	Haag-konvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonal adopsjon, 29. mai 1993.
ILO-konvensjon nr. 182	Konvensjon (nr. 182) om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnearbeid, Genève 17. juni 1999.
Andre tilleggsprotokoll til barnekonvensjonen	Valgfri protokoll til konvensjonen om barns rettigheter om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi, 25. mai 2000.
Palermoprotokollen	Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, til FN-konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, 15. november 2000.
Europarådskonvensjonen	Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel, 1. februar 2008.

Vedtak og rapporter:

FNs barnekomité. *General comment no. 5 (2003)*. CRC/GC/2003/527. November 2003.
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhs iQql8gX5Zxh0cQqSRzx6Zd2%2fQRsDnCTcaruSeZhPr2vUevjbn6t6Gsi1fheVp%2bj5HTLU 2Ub%2fPZZtQWn0jExFVnWuhiBbqgAj0dWBoFGbK0c> [Sisert 22. april 2015].

Norges rapport til FNs barnekomité. CRC/C/OPSA/NOR/1. 16. desember 2004.
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhs rHPiif0%2fIkumQo%2bD50%2f9nY431fZ4d%2bEcG3MPX9oCXw3CG99dZC2LG0naNuy EtZ1Xek41741aEQoCH8uGC7oJ83sjTiRseqvLgjSFFaXhDjN> [Sisert 3. februar 2015].

FNs spesialrapportør for salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi. *Report submitted by the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography, Juan Miguel Petit*. 26. desember 2006.
<http://www.refworld.org/docid/461e25562.html> [Sisert 13. april 2015].

Norges rapport til FNs barnekomité. CRC/C/NOR/4. 11. mai 2009.

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskd8j6m8TLYHEq%2b8lcfyyNi1LrgGXHDx4oXsIK5PEhS8j1BLTHL%2f1W0Za5pJPhcW%2f5GnDtge6XjoR6ctT4AYy8vexSc%2f1KIKorXFOBmpXo9x> [Sitert 3. februar 2015].

OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe). Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings. *Trafficking in human beings for the purpose of organ removal in the OSCE region: Analysis and findings*. Occasional paper series no. 6. 2013.

<http://www.osce.org/secretariat/103393?download=true> [Sitert 24. mars 2015].

KOM. *Rapport fra Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel 2013*. Juli 2014.

https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2665.pdf

[Sitert 11. februar 2015].

FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC). *Global Report on Trafficking in Persons 2014*. November 2014.

http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2014/GLOTIP_2014_full_report.pdf

[Sitert 11. februar 2015].

Redd Barna. *20 år med merknader fra FNs barnekomité – hva har skjedd? En kartlegging av norske myndigheters oppfølging av merknadene fra FNs barnekomité til Norge (1994-2014)*. 2014. <http://www.reddbarna.no/nyheter/20-aar-med-merknader>. [Sitert 13. januar 2014].

Justis- og politidepartementet. *Handlingsplan: Sammen mot menneskehandel. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014)*.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/handlingsplaner/handlingsplan_mot_menneskehandel_2011-2014.pdf [Sitert 10. februar 2015].

FNs barnekomité. Rules of procedure. CRC/C/4/Rev.4. 18. mars 2015.

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/4/Rev.4&Lang=en [15. april 2015].

Avsluttende merknader fra FNs barnekomité:

FNs barnekomité. *Concluding observations: Norway*. CRC/C/OPSA/NOR/CO/1. 20. oktober 2005.

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nb37eGqtkVrSb4L%2bwRprnZc5fC6QPZ0Vf4xr2v3xsbRyaG0crceF%2bpwIJ0W99mbiZ1StQ825ScpmsdDDu10vCSnuF%2fK0iVlaPJ%2fA9UqcLoeAw%3d%3d> [Sitert 30. januar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Qatar*. CRC/C/OPSC/QAT/CO/1. 2. juni 2006
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nZi%2bRRtdRb6wGkacXMGYybZ93wj%2b7H0bK3mkp2e%2bstm8fHNoqpyyrKJKjnnN2MBjlfYIaEsZ%2fn2Z0XGhkq7QfbxxV4B7VO2vYd7zu%2bz2tKkQ%3d%3d> [Sitert 19. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Syrian Arab Republic*. CRC/C/OPSC/SYR/CO/1. 31. oktober 2006.
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nae%2fxm5pV7uRC29OgEdfHvGgbi8z06QWsAZO99GSJOH%2fhN%2bMfb8juD%2ffxnLhyVbm%2bxOZQOGUFWZ51%2fG3WDFYdjy9%2fmMvbRg2RX38BwPLZSHew%3d%3d> [Sitert 17. januar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Sudan*. CRC/C/OPSC/SDN/CO/1. 21. juni 2007.
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nZv%2fmASbphhGPD7j0hdtO43d%2b24ZYJohT8Rg6X9eAJA-gJM7odoQMJaB4xbfchVpx8w%2fINb3z7UcAEv79fTDI6e6ayd9vYadQhlqpiBOeWWFug%3d%3d> [Sitert 19. januar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Norway*. CRC/C/NOR/CO/4. 3. mars 2010.
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskd8j6m8TLYHEq%2b8lcfyyNiQUvNf%2fFkGuqSHcLCnVGgW%2fBeyI7ES1Dm3GJe8JiGiLuPlucoilSYXpckfc5UCyjCaVowggSBwKMJUJjO%2fTFh9> [Sitert 2. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Sudan*. CRC/C/SDN/CO/3-4. 22. oktober 2010.
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhs tl9ATka19XVUjYJtRqe%2bS4wWAKy60HMTGONDx%2fNsd7%2fq81%2f31sLxa%2bdKVpDVCUDAHnCcA3s2RSsPuw2Q3l9nIoU69lIH5qOsZaBqdeMmTvr> [Sitert 17. mars 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Syrian Arab Republic*. CRC/C/SYR/CO/3-4. 9. februar 2012.
<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrnYnXU6%2f%2fP3ITkS4CcLtGwkFBPT2wGmd%2fgDTIRb1QKR3iy5mLDSiovo5u2tshJP1b0dhxghOkgWANG5nvZdUjSoN5urZVH%2fwD6gKNcNiqBU> [Sitert 17. mars 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Germany*. CRC/C/OPSC/DEU/CO/1. 24. februar 2014.

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nZ50b9uTimzLnBFPXspTYRMR7lppBGluGJtQ7vrO5UccIY7czde1qEu9b7L60HmCADyQTZFGOVHWSp0WEXYB%2f3NTMbKgrkVQBjDsIYuAnJhYw%3d%3d> [Sitert 17. januar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: the Holy See*. CRC/C/OPSC/VAT/CO/1. 25. februar 2014.

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nb6h4Pl%2bHhjbMcsYa1DIAoy9rKNAX5wuXUO3ACLB1%2fQLO3auLnXPv5w5G%2bx1%2fSHwmyo5amJpq4TCOK5E1sYNz%2f0UaT6GsnoUNEImIgDjNpdmg%3d%3d> [Sitert 19. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: India*. CRC/C/OPSC/IND/CO/1. 7. juli 2014.

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nZ4%2fEzBmkekTIu94K0siaWGeS7k16JiiTMX7fAZUIftza%2fppP1LltuVJeL5gDqxLaqPVKwWyvtEHAI%2bX3ib5QUAL4jZeIgDt83ywbM420%2b5sg%3d%3d> [Sitert 19. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: India*. CRC/C/IND/CO/3-4. 7. juli 2014.

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fIND%2fCO%2f3-4&Lang=en [Sitert 22. april 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*. CRC/C/OPSC/GBR/CO/1. 8. juli 2014.

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nY4ud24bf2VLZLuNec%2fK4EuMPkqxRJFmK7REyZOt5PSKeOrslyRSazFxtKrkWml8UtHeaQJcJDw0sP0fIwzKKpEIQX6aAF%2fH%2bIx3aERwB9xGQ%3d%3d> [Sitert 16. januar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: the Bolivarian Republic of Venezuela*. CRC/C/OPSC/VEN/CO/1. 3. november 2014

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsrHPiif0%2f1kumQo%2bD50%2f9nZLGJ9ajwR5yhrDbXy6tcFvZlId%2ft00FeQuzryq8tETI4BCzZs2mZISm%2biM2QNNIn4tqYiOp9UmI83PDhcN9rHPPFVchvjEpWA1Je7O6bO3Cg%3d%3d> [Sitert 20. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Cambodia*. CRC/C/OPSC/KHM/CO/1.

4. februar 2015.

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/035/75/PDF/G1503575.pdf?OpenElement>
[Siter 19. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Iraq*. CRC/C/OPSC/IRQ/CO/1. 4. februar 2015.
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/043/43/PDF/G1504343.pdf?OpenElement>
[Siter 19. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Switzerland*. CRC/C/OPSC/CHE/CO/1. 4. februar 2015.
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/036/07/PDF/G1503607.pdf?OpenElement>
[Siter 20. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Turkmenistan*. CRC/C/OPSC/TKM/CO/1. 4. februar 2015.
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fOPSC%2fTKM%2fCO%2f1&Lang=en [Siter 20. februar 2015].

FNs barnekomité. *Concluding observations: Uruguay*. CRC/C/OPSC/URY/CO/1. 4. februar 2015.
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/044/76/PDF/G1504476.pdf?OpenElement>
[Siter 24. mars 2015].

Andre nettsider:

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights. The Committee on the rights of the child. *Convention on the Rights of the Child*.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx> [siter 13. januar 2014].

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights. The Committee on the rights of the child. *Ratification of the Convention on the Rights of the Child, August 2014* (2014).
<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx> [siter 13. januar 2014].

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights. The Committee on the rights of the child. *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict*.

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPACCRC.aspx> [sitert 13. januar 2014].

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights. The Committee on the rights of the child. *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography*.

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPSCCRC.aspx> [sitert 13. januar 2014].

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights. The Committee on the rights of the child.

www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx [Sitert 7. april 2015].

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights. The Committee on the rights of the child. *Status of ratification interactive dashboard*.

<http://indicators.ohchr.org> [Sitert 7. april 2015].

United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner for Human Rights. The Committee on the rights of the child. *Reporting status for Norway*.

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=NOR&Lang=EN [sitert 7. april 2015].

United Nations Office on Drugs and Crime. *Human Trafficking FAQs: How Widespread Is Human Trafficking?*

http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/faqs.html#How_widespread_is_human_trafficking [Sitert 7. april 2015].

Valparaiso University Law Review. *About the Law Review*.

<http://scholar.valpo.edu/vulr/about.html> [Sitert 23. mars 2015].

FN-sambandet. United Nations Association of Norway. ILO. *Konvensjoner*.

<http://www.fn.no/ILO/Konvensjoner> [Sitert 22. april 2015].